

บทที่ ๗

สมัยแห่งการทำสนธิสัญญาเสมอภาค

ตอนปลายรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว สยามได้ทำสนธิสัญญาใหม่กับสหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส อังกฤษ... และมหาอำนาจชาติอื่นซึ่งมีผลประโยชน์อยู่ในประเทศสยาม เป็นสนธิสัญญาซึ่งทำให้ได้สิทธิทางอำนาจศาลและการเก็บภาษีภายในพระราชอาณาเขต เพราะฉะนั้นสยามจึงเป็นประเทศเอกราชโดยสมบูรณ์และหลุดพ้นจากการควบคุมของต่างชาติไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อม (๑)

สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส และอังกฤษ ทั้งสามชาตินี้เป็นประเทศมหาอำนาจซึ่งมีบทบาทสำคัญยิ่งที่ทำให้ไทยต้องใช้ความพากเพียรพยายามเป็นอย่างมากในการติดต่อขอทำสนธิสัญญาใหม่ เพื่อยกฐานะของประเทศขึ้นสู่ความมีเอกราชโดยสมบูรณ์ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อขจัดสิทธิสภาพนอกอาณาเขตของต่างชาติอันเปรียบประดุจแอกที่คอยบีบคั้นอยู่นับเวลาแรมปีให้หมดสิ้นไปจากผืนแผ่นดินไทย ภาระดังกล่าวจะไม่มีวันลบเลือนไปจากประวัติศาสตร์ได้เลย หากว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจะไม่ทรงพระอุทิศหาหวิริยะพากเพียรดำเนินการแก้ไขสนธิสัญญากับมหาประเทศอย่างจริงจัง ทั้งนี้เพราะความขอความในสนธิสัญญามีกำหนดเวลาสิ้นสุดแห่งสนธิสัญญาไว้นั่นเอง ดังนั้นคราใดที่ยังไม่มีการเจรจาทำสนธิสัญญากันพ้นระยะแห่งบทบัญญัติของสนธิสัญญาเดิม ก็จะต้องมีผลบังคับใช้ไต่คลอไป เมื่อสนธิสัญญาไม่เสมอภาคซึ่งไทยตกลงทำไว้กับต่างชาติตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวให้ผลประโยชน์แก่ชาวต่างชาติยิ่งกว่าพลเมืองไทย จึงเป็นธรรมดาที่ประเทศซึ่งกำลังได้รับอธิปไตยจากไทย ย่อมไม่ปรารถนาจะปล่อยให้สนธิสัญญาที่ตนกำหนดขึ้นในสมัยก่อนเริ่มมีบทบาทเป็นผู้นำในการเจรจาแก้ไขสนธิสัญญากับไทยขึ้นเป็นประเทศแรก อิทธิพลยิ่งใหญ่ของสหรัฐอเมริกาได้โน้มน้าวให้ฝรั่งเศส และอังกฤษยินยอมผ่อนผันคืนอำนาจสิทธิขาดคืน -

1. W.A. Wood: A History of Siam p. 280

อิมป์โตยทางการศาลไต้หวัน และเมื่อสามารถตกลงกับฝรั่งเศส และอังกฤษตลอดจน ญี่ปุ่นมหาอำนาจชาติเดียวแห่งภาคตะวันออกซึ่งได้สิทธิสภาพนอกอาณาเขตในพระราชอาณาจักรไทยได้ เป็นผลสำเร็จเรียบร้อย ปัญหาหนักหนาเอกราชทางการศาลจึงคลี่คลายลง ส่วนเยอรมันแม้เดิมจะมีฐานะและอิทธิพลสำคัญอยู่ในบ้านเมืองไทย แต่เพราะความปราชัยของเยอรมันในมหายุทธสงครามโลกครั้งแรก ไทยจึงพลอยได้รับผลประโยชน์ทางด้านยกเลิกสิทธิผูกพันระหว่างประเทศทั้งหมด โดยไทยไม่ต้องเสียเวลาพากเพียรติดขอขอแก้ไขสนธิสัญญากับเยอรมันดังที่ต้องติดต่อกับมหาอำนาจชาติอื่น

สนธิสัญญาใหม่ที่ไทยทำกับประเทศมหาอำนาจเปิดโอกาสให้ไทยได้สิทธิทางอำนาจศาลและการเก็บภาษีอากรภายในพระราชอาณาเขตกลับคืนมาและเป็นเครื่องส่งเสริมฐานะของประเทศให้มีเอกราชสมบูรณ์อย่างแท้จริง สมกับที่ได้ชื่อว่าเป็นอาณาจักรแห่งเดียวทางภาคเอเชียอาคเนย์ ซึ่งสามารถเลี่ยงหลีกเลี่ยงอันตรายจากการคุกคามของลัทธิจักรวรรดินิยมมาได้อย่างปลอดภัยที่สุด อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าสนธิสัญญาใหม่ซึ่งไทยเริ่มทำกับมหาอำนาจระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๖๓ - ๒๔๖๕ จะเป็นสนธิสัญญาซึ่งกำจัดสิทธิสภาพนอกอาณาเขตของต่างชาติให้หมดสิ้นไปโดยหลักการแห่งพระบรมราชโองบายของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่โดยทางปฏิบัติแล้วไทยยังมีได้เอกราชทางการศาลกลับคืนมาโดยสมบูรณ์ ทั้งนี้เพราะคามบทบัญญัติแห่งสนธิสัญญา ซึ่งไทยตกลงทำกับนานาประเทศนั้นยังมีเงื่อนไขกำหนดไว้อีกบางประการ หากเงื่อนไขที่ระบุไว้ตามสนธิสัญญาสิ้นสุดลงเมื่อใด เอกราชทางอำนาจศาลก็จะตกอยู่ในความครอบครองโดยเด็ดขาดของไทย ควบคู่กันนี้รัฐบาลในสมัยต่อจากแผ่นดินของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงได้เตรียมดำเนินงาน เพื่อให้ประเทศไทยมีสิทธิเสมอภาคกับนานาประเทศโดยสมบูรณ์

การดำเนินงานเพื่อเอกราชสมบูรณ์ทางอำนาจศาล

สมัยเมื่อไทยมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขเป็นกฎหมายสูงสุด ในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ คณะราษฎรได้ประกาศหลักสำคัญของนโยบายดำเนินการปกครองไว้ ๖ ประการ

และในหลักที่ ๑ นั้นปรากฏข้อความว่ารัฐบาลไทย "จะยึดถือหลักเอกราชเป็นแนวบริหารราชการแผ่นดิน" ประเทศไทยดำรงอยู่ในฐานะประเทศเอกราชตลอดมา แต่เนื่องจากข้อผูกพันทางสนธิสัญญากับนานาประเทศนั่นเองที่ทำให้เอกราชของชาติไทยยังมีความหมายไม่สมบูรณ์แบบ การคิดคอกแก้ไขสนธิสัญญา ซึ่งดำเนินไปอย่างใดผลดียิ่งในสมัยรัชกาลที่ ๖ คือก้าวแรกที่ไทยสามารถยกระดับตนเองขึ้นสู่สภาพความมีอธิปไตยสมบูรณ์ และหลังจากปฏิบัติตามเงื่อนไขแห่งสนธิสัญญาจนครบถ้วนแล้ว ไทยก็จะมีฐานะทัดเทียมกับประเทศมหาอำนาจอย่างเสมอภาคกัน เงื่อนไขสำคัญตามสนธิสัญญาซึ่งขัดแย้งกับนโยบายการบริหารราชการแผ่นดินโดยยึดหลักเอกราชของคณะราษฎรก็คือสิทธิและวิธีปฏิบัติของศาลสถิตยุติธรรมไทยต่อชนต่างชาติ กล่าวคือถึงแม้ว่าคนในบังคับของประเทศต่างๆ จะตกอยู่ในอำนาจบังคับของศาลไทยแล้วก็ตาม แต่สิทธิในการถอนคดีของพนักงานกงสุลในกรณีที่ดินในบังคับของชาติตนตกเป็นจำเลย หรือการมีที่ปรึกษากฎหมายชาวยุโรปร่วมดำเนินการพิจารณาคดีก็วยังเป็นข้อผูกมัดที่ไทยหลีกเลี่ยงไม่พ้น

นอกจากความผูกพันทางอำนาจศาลซึ่งไทยยังต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขของสนธิสัญญาแล้ว ทางด้านการเก็บภาษีอากรแม้จะได้มีการกำหนดไว้ว่าไทยจะมีสิทธิกำหนดพิกัตอัตราภาษีอากรได้โดยเสรี แต่ก็ยังมีข้อยกเว้นสำหรับสินค้าเข้าบางประเภท ซึ่งไทยจะเรียกเก็บภาษีเกินอัตราที่กำหนดไม่ได้ ดังปรากฏในสนธิสัญญาไทย - อังกฤษฉบับ พ.ศ. ๒๔๖๔ ที่ระบุว่าสินค้าประเภท ผ้า คายทิบ ผ้า ตลอดจนเหล็กและเครื่องจักรไทยมีสิทธิเก็บภาษีได้เพียงร้อยละ ๕ (สนธิสัญญาขอ ๑๐ วรรคตน) (๑)

เงื่อนไขของสนธิสัญญาซึ่งไทยตกลงทำกับต่างประเทศในสมัยรัชกาลที่ ๖ อีกประการหนึ่งที่ยังทำให้รัฐบาลไทยไม่สามารถบริหารราชการของประเทศได้โดยอิสระเสรีก็คือข้อตกลงเกี่ยวกับการผูกขาดอันเป็นอุปสรรคต่อการขยายนโยบายของประเทศ ลักษณะแห่งการผูกขาดตามที่บัญญัติไว้ในสนธิสัญญามีลักษณะแตกต่างกันไปแต่ละประเทศ กล่าวคือในสนธิสัญญาระหว่างไทยกับอังกฤษปี พ.ศ. ๒๔๖๔ กำหนดไว้ว่า หากไทยจะ

๑. หนังสือสัญญาว่าด้วยพระราชไมตรีและการค้าขายระหว่างกรุงสยามกับอังกฤษ (๒๔๖๔) ๒ หน้า ๒๓ - ๒๔

ตั้งการผูกขาดในกิจการอย่างหนึ่งอย่างใดจะต้องให้คาดแทนแก่คนในบังคับอังกฤษ -
ตลอดจนบริษัทहनส่วนและสมาคมอังกฤษซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจการดังกล่าวนั้นด้วย -
(๑) (ขอ ๑๔) ตามสนธิสัญญาระหว่างไทยกับฝรั่งเศสฉบับปี พ.ศ. ๒๔๖๗ กำหนดหลัก
การแห่งการผูกขาดไว้ว่าไทยมีสิทธิที่จะตั้งระบบการผูกขาดขึ้นได้ แต่จะต้องปรึกษากับ
อัครราชทูตฝรั่งเศสเกี่ยวกับผลประโยชน์ส่วนใดส่วนเสียของฝ่ายฝรั่งเศสเสียก่อน เมื่อ
ได้รับความยินยอมของอัครราชทูตฝรั่งเศสแล้ว ไทยจึงจะตั้งการผูกขาดขึ้นได้ (ขอ ๑๔)
(๒) หนึ่งในสนธิสัญญาระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาปี พ.ศ. ๒๔๖๓ มีบทบังคับห้ามมิให้
รัฐบาลไทยตั้งการผูกขาดสินค้าหรือสิ่งของอย่างใด ๆ ซึ่งบังเกิดหรือทำขึ้นในอเมริกา
และส่งเข้ามาขายในเมืองไทย ยกเว้น สุรา ฝิ่น ยาเสพติด อาวุธปืนและกระสุนปืน
(๓) (ขอ ๓)

ด้วยเงื่อนไขที่เกี่ยวกับสิทธิการถนอนคดี รวมทั้งขอยกเว้นเรื่องการเก็บภาษีของ
สินค้าบางประเภท ตลอดจนการจำกัดการผูกขาดทั้งสามประการดังกล่าวมาแล้วนี้คือ
อุปสรรคสำคัญที่ยังกีดกันมิให้ประเทศไทยมีเอกราชสมบูรณ์โดยเสมอภาคกับนานาประเทศ
โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิการถนอนคดีของกงสุลต่างชาตินั้นยังเป็นผลกระทบกระเทือนอธิปไตย
ทางการศาลอยู่มิใช่น้อย ถึงกระนั้นก็ตามอภิสิทธิเกี่ยวกับอำนาจศาลซึ่งชาติมหาอำนาจ
ยังได้ผลประโยชน์พิเศษจากไทย มีขอบเขตจำกัดไว้ว่า

1. Ibid.,

p. 26 - 27

๒. หนังสือสัญญาว่าด้วยทางพระราชไมตรีและการค้าขายระหว่างกรุงสยามกับฝรั่งเศส
(๒๔๖๗) หน้า ๑๔ - ๑๕

๓. หนังสือสัญญาระหว่างกรุงสยามกับสหพันธรัฐอเมริกา (๒๔๖๓) หน้า ๕

ตั้งแต่มีไปจนเวลาที่ประกาศใช้ประมวลกฎหมายฝ่ายสยามทั้งหลาย
 ..... กับที่กำหนดไม่เกินกว่าห้าปีภายหลังประกาศนั้น ฝ่ายสหประชา
 ชาติเห็นสมควรที่จะกระทำเพื่อประโยชน์ในการยุติธรรมเมื่อใดก็ได้ให้
 ทุตกงสูงสุด..... ถอนคดีที่ชำระค้างอยู่ในศาลสยามใด ๆ ก็ได้ ยก-
 ไล่แต่ศาลฎีกา... (โปรโตคอลข้อ ๒) (๑)

ขอความท่านองเดียวกันนี้มีระบุไว้ในสนธิสัญญาซึ่งไทยทำกับต่างประเทศระหว่าง พ.ศ. ๒๔๖๓-
 ๒๔๖๕ ทุกฉบับ เป็นการเปิดโอกาสให้พนักงานทูตหรือกงสุลของต่างชาติมีสิทธิถอนคดีอยู่
 ใต้อีก ๕ ปี หลังจากที่ไทยประกาศใช้ประมวลกฎหมายครอบครัวบริบูรณ์ เนื่องจากเงื่อนไข
 ที่ชาติมหาอำนาจจะยกเลิกสิทธิถอนคดีก็ต่อเมื่อไทยมีประมวลกฎหมายครบถ้วนเป็นหลักค
 ำเนินการปกครอง ดังนั้นเพื่อให้ข้อกำหนดดังกล่าวในสนธิสัญญาต่าง ๆ ยกเลิกไปโดยสิ้น
 เเชิงจึงจำเป็นต้องอยู่เองที่รัฐบาลไทยจะต้องเร่งลงมือสร้างประมวลกฎหมายให้สำ
 บูรณ์อย่างรวดเร็ว ควบคู่ไปกับงานปรับปรุงบ้านเมืองให้ทวีความเจริญรุ่งเรืองยิ่ง ๆ ขึ้น
 ทั้งนี้เพื่อใช้เป็นหลักแห่งความยุติธรรมในการปกครองประเทศ และเพื่อสร้างศรัทธาให้
 ประเทศต่าง ๆ เต็มใจในสมรรถภาพของรัฐบาลไทย

งานปฏิรูปกฎหมายของไทยนี้ตลอดระยะเวลาสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า
 เจ้าอยู่หัวพระองค์ก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้จัดทำประมวลกฎหมายแพ่งขึ้นบ้างแล้ว
 แต่ยังไม่สำเร็จเรียบร้อย ขณะสิ้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวไทย
 เพิ่งประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เพียงสามบรรพ คือ ในบรรพหนึ่งเกี่ยว
 ด้วเรื่องนิติกรรม บรรพสองว่าด้วยเรื่องหนี้สิน และบรรพสามว่าด้วยเรื่องเอกเทศสัญ
 ญา (ฉบับหลังนี้ได้ตรวจแก้และประกาศใช้โดยครอบครัวบริบูรณ์ในสมัยรัชกาลที่ ๗ ปี พ.ศ.
 ๒๔๗๒) ใน พ.ศ. ๒๔๗๕ ไทยประกาศใช้กฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ ๔ ว่าด้วย
 ทรัพย์สิน ต่อมาในสมัยที่ไทยเริ่มดำเนินการปกครองตามระบอบรัฐธรรมนูญรัฐบาลได้จัด
 ทำประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพห้าเกี่ยวกับเรื่องครอบครัว และบรรพหกเกี่ยวกับ

๑. หนังสือสัญญาระหว่างกรุงสยามกับสหประชาชาติอเมริกา (๒๔๖๓) หน้า ๑๗

เรื่องมรดก ตลอดจนประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและพระธรรมนูญศาลยุติธรรมสำเร็จเรียบร้อย ใ้ค้อออกประกาศใช้พร้อมกันทั้งหมดในวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๘ (๑) และเนื่องจากเมื่อประกาศใช้ประมวลกฎหมายครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีของกงสุลต่างชาติจะยังคงดำเนินต่อไปอีก ๕ ปี รัฐบาลจึงได้ตราพระราชบัญญัติว่าด้วยการพิจารณาคดีบางประเภทที่เกี่ยวกับชาวต่างประเทศขึ้นใช้เป็นการชั่วคราวในปี พ.ศ. ๒๔๗๘ (๒) ในการจัดทำประมวลกฎหมายครั้งหลังนี้รัฐบาลไทยยึดถือประมวลกฎหมายของอารยะประเทศเป็นหลักสำคัญ โดยมีจุดประสงค์ใ้ประมวลกฎหมายของไทยมีฐานะอยู่ในระดับมาตรฐานตามหลักสากลระหว่างประเทศอย่างแท้จริง เกี่ยวกับวิธีการดำเนินงานนั้น "ก่อนยกร่างขึ้นกรรมการได้ศึกษาหลักกฎหมายไทยในส่วนที่เป็นตัวบทและที่ปรากฏจากคำพิพากษาของศาลเทียบเคียงกับหลักกฎหมายต่างประเทศ มีอาทิกฎหมายฝรั่งเศส อังกฤษ หลักกฎหมายใหม่ในประมวลกฎหมายสวีต และญี่ปุ่น ทั้งข้อบัญญัติในประมวลกฎหมายเยอรมัน อิตาลี เนเธอร์แลนด์ อเมริกา ฯลฯ เหล่านี้ก็ได้นำมาพิจารณาประกอบควย เลือกรสรเอาแต่ที่เห็นว่าจะใช้การได้สะดวก และเหมาะสมกับความต้องการของประเทศ....." (๓)

นอกจากการจัดทำประมวลกฎหมายใ้ครบถ้วนบริบูรณ์อันถือเป็นนโยบายสำคัญยิ่งแล้ว รัฐบาลไทยในระบบรัฐธรรมนูญยังได้จัดระเบียบราชการศาลยุติธรรมใ้เหมาะสมแก่กาลสมัย และปรับปรุงใ้เจริญรุ่งเรือง ยิ่ง ๆ ขึ้น ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญได้แยกกิจการศาลทางอำนาจตุลาการออกเป็นส่วนสัดต่างหากจากฝ่ายบริหาร ทั้งนี้เพื่อใ้เป็นหลักประกันความยุติธรรมอันศักดิ์สิทธิ์ โดยเปิดโอกาสใ้ผู้พิพากษามีอิสระเสรีเต็มที่ในการพิจารณาพิพากษาคดี (๔) การพนันชนะจากสถิติสภาพนอกอาณาเขตซึ่งได้เริ่มต้นขึ้นตั้งแต่รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มิได้ทำให้ไทยเหอheimอิสระ

๑. หนังสือวัฒนธรรมไทย เรื่องวัฒนธรรมทางการศาล หน้า ๒๑

2. Ibid ., p. 36
 3. Ibid ., p. 22
 4. Ibid ., p. 35

ภาพอย่างใหม่จนลืมตัว ในทางตรงกันข้ามกลับเร่งปรับปรุงฐานะของตนเองให้เจริญขึ้น
ทุกวิถีทาง (๑)

อนึ่งมีข้อน่าสังเกตว่าตามเงื่อนไขแห่งสิทธิในการถอนคดีของกงสุลต่างประเทศนั้นกำหนดไว้แน่นอนว่าจะสิ้นสุดก็ต่อเมื่อหลังจากไทยประกาศใช้ประมวลกฎหมายครอบครัวบริบูรณ์แล้วเป็นเวลาอีกถึง ๕ ปี การที่ไทยยินยอมให้มีเงื่อนไขดังกล่าวระบุไว้ในสนธิสัญญา ก็คงจะเป็นเพราะฝ่ายเรามีความหวังเต็มเปี่ยมว่าสามารถจะจัดทำประมวลกฎหมายได้ แล้วเสร็จบริบูรณ์ภายในระยะเวลาอันสั้น ซึ่งอาจจะเป็นช่วงเวลา ๒ - ๓ ปีเท่านั้น (๒) หากเป็นไปตามคั้งที่คาดหมายก็หมายความว่าสิทธิของการถอนคดีจะต้องยกเลิกไปก่อนที่อายุการบังคับใช้ของสนธิสัญญาจะครบ ๑๐ ปี ตามที่กำหนดไว้ ครั้นเมื่อลงมือดำเนินงานกันเข้าจริง ๆ กลับปรากฏว่า งานจัดทำประมวลกฎหมายของไทย ซึ่งเริ่มต้นหลังฯ รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ต้องสิ้นเปลืองเวลาต่อเนื่องกันอยู่ถึงเกือบ ๑๐ ปี คือไทยเพิ่งประกาศใช้ประมวลกฎหมายครอบครัวบริบูรณ์เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ ซึ่งเป็นระยะเวลาก่อนสิ้นอายุ ๑๐ ปี ของสนธิสัญญาชุด พ.ศ. ๒๔๖๓ - ๒๔๖๕ เพียงไม่นาน ดังนั้นตามนัยแห่งเงื่อนไขการถอนคดีประเทศต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับทำสัญญาไว้กับไทยก็จะมีสิทธิถอนคดีได้อีก ๕ ปี คือจะสิ้นสุดลงอย่างบริบูรณ์ในวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๓ แต่เนื่องจากนโยบายอันเป็นจุดมุ่งหมายสำคัญยิ่งของรัฐบาลคณะราษฎรก็คือ "ยึดถือหลักเอกราชเป็นแนวบริหารราชการแผ่นดิน" ฉะนั้นงานขั้นต่อไปของรัฐบาลไทยก็คือติดต่อขอทำสนธิสัญญาตามแบบเสมอภาคกับนานาประเทศ

สมัยแห่งการทำสนธิสัญญาเสมอภาค

เมื่อไทยจัดทำประมวลกฎหมายและประกาศใช้โดยครบถ้วนบริบูรณ์ในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ นั้น ก็นับเป็นระยะเวลาไล่เรียงกับอายุแห่งการบังคับใช้ของสนธิสัญญาซึ่งมีกำหนด ๑๐ ปี ใกล้จะสิ้นสุดลงเหมือนกัน เพื่อมิให้ต้องเสียเวลาเยี่ยงเย้อออกไปอีกรัฐบาลจึงดำ-

๑. Francis B. Sayre: Glad Adventure p. 122

๒. สนธิสัญญาใหม่ของไทย (สำนักงานโฆษณาการจัดพิมพ์ขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๘๓) หน้า ๖

เป็นการติดต่อขอทำสนธิสัญญาแบบเสมอภาคสมบูรณ์กับประเทศต่าง ๆ ทั้งนี้ นโยบาย - การแก้ไขสนธิสัญญาครั้งนั้นคณะรัฐมนตรีลงมติจะดำเนินงานโดย...."ฝ่ายเราควรบอก เลิกหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีที่มีอยู่ ณ บัดนี้ทั้งหมด....แล้วเจรจาขอแก้ไขทำ - หนังสือสัญญากันใหม่ ทั้งนี้ก็เพื่อให้หนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีทั้งหลายระหว่าง - สยามกับต่างประเทศเป็นแบบเดียวกันทั้งหมด เพื่อสะดวกแก่การออกบทกฎหมายและ - การตีความสัญญา" (๑) และได้มอบหมายให้เป็นหน้าที่ของกระทรวงการต่างประเทศทำ การร่างสนธิสัญญาใหม่ที่จะยึดถือเป็นหลักในการเจรจาติดต่อกับต่างประเทศขึ้น ตลอดจน - จนให้กระทรวงการต่างประเทศมีหนังสือแจ้งวัตถุประสงค์ของการทำสนธิสัญญาเสมอ - ภาคแก่สถานทูตชาติต่าง ๆ ให้ทราบล่วงหน้าก่อนเป็นเวลา ๓ สัปดาห์ แล้วจึงจัดส่งบัน ทึกขอยกเลิกสนธิสัญญาทางพระราชไมตรีไปให้ (๒)

วิธีการดำเนินงานทำสนธิสัญญาใหม่ของไทยจึงเริ่มขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๗๕ มี - หลักสำคัญแตกต่างไปจากการทำสนธิสัญญาในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่ หัว คือ สมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวใช้วิธีติดต่อขอแก้ไขสนธิสัญญาเดิม แต่ในสมัยการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญระดับยึดวิสัยยกเลิกสนธิสัญญาต่าง ๆ ซึ่งไทย มีข้อผูกพันอยู่กับนานาประเทศลงโดยสิ้นเชิง ทั้งนี้เพราะจุดมุ่งหมายแห่งการทำสนธิสัญญาทางพระราชไมตรีระหว่างไทยกับต่างประเทศในครั้งนี้ รัฐบาลต้องการให้เป็นสนธิ สัญญาแบบเสมอภาคและเป็นแบบเดียวกันทุกประเทศ เพื่อให้ไทยมีอิสรภาพบริบูรณ์ทาง อำนาจศาลและทางภาษีศุลกากรอย่างแท้จริง แต่เนื่องจากสนธิสัญญาซึ่งไทยทำกับต่าง - ประเทศในสมัยรัชกาลที่ ๖ ยังมีเนื้อความและรูปความเป็นการไม่เสมอภาคอยู่บางประ การ และเมื่อครบอายุการบังคับใช้ตามกำหนดเวลาแล้ว เพื่อกำจัดเงื่อนไขแห่งความ ไม่เสมอภาคให้สิ้นสุดลงโดยเด็ดขาด ดังนั้นจึงไม่มีวิธีการใดจะเหมาะสมเท่ากับการ -

๑. บันทึกควรีแก้ไขสนธิสัญญากับต่างประเทศลงวันที่ ๑๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ แฟ้ม ๓๓ เรื่องแก้ไขสนธิสัญญา ๒๔๗๕ - ๗๕

๒. จดหมายนายคิเรกชัมมาน เลขาภิบาลคณะรัฐมนตรีถึงหลวงประดิษฐมนูธรรม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศ ลงวันที่ ๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ แฟ้ม ๓๓ เรื่องแก้ไขสนธิสัญญาสยาม - อเมริกา พ.ศ. ๒๔๗๕ - ๘๐

บอกเลิกข้อผูกพันต่าง ๆ ตามสนธิสัญญาดังกล่าวเสีย (๑)

สนธิสัญญาเสมอภาคโดยสมบูรณ์ซึ่งกระทรวงการต่างประเทศไทยจัดสร้างขึ้นเพื่อ
ใจเป็นหลักในการติดต่อขอทำสนธิสัญญาใหม่กับนานาชาติ ได้ยึดถือสัญญาซึ่งประเทศ -
ต่าง ๆ โคตรกลงทำไว้แก่กันและเป็นที่รับรองกันแล้วว่าเป็นสนธิสัญญาเสมอภาคระหว่าง
ประเทศเป็นแบบอย่าง โดยคัดแปลงเอาเฉพาะข้อความที่ตรงความปรารถนาของไทย
มารวมเข้าไว้ในร่างสัญญาซึ่งไทยจัดทำขึ้น มีอาทิสนธิสัญญาซึ่งสหรัฐอเมริกาทำกับเคอร -
กินเมื่อวันที่ ๑๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๖ สนธิสัญญาระหว่างสหรัฐอเมริกาและฟินแลนด์ -
ณเมื่อวันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๖ สนธิสัญญาระหว่างแคนาดาและเปอร์เซียฉบับ
วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๖ ความตกลงระหว่างอังกฤษกับฝรั่งเศสฉบับวันที่ ๒๗
มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๗ ฯลฯ และเนื่องจากสหรัฐอเมริกาเป็นมหาอำนาจชาติแรกที่ยิน
ยอมตกลงแก้ไขสนธิสัญญากับไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวตั้งแต่
ปี พ.ศ. ๒๔๖๓ อายุเวลา ๑๐ ปี ของการสิ้นสุดแห่งสัญญาจึงครบกำหนดก่อนชาติอื่น ๆ
ดังนั้นในทันทีที่อายุสัญญาของชาติอื่นใกล้จะสิ้นสุดลง และไทยก็ไ้ประกาศใช้ประมวลกฎ
หมายครบบริบูรณ์แล้ว รัฐบาลไทยจึงดำเนินการติดต่อขอทำสนธิสัญญาแบบเสมอภาคกับ
สหรัฐอเมริกาเป็นชาติแรก พร้อมทั้งในระยะเวลาไล่เรียงกันก็ไ้ติดต่อขอทำสัญญาใหม่
กับประเทศอื่น ๆ ด้วย

ตามบทบัญญัติข้อ ๑๗ ในสนธิสัญญาระหว่างไทย - สหรัฐอเมริกาฉบับ พ.ศ.
๒๔๖๓ กำหนดว่านับแต่วันที่ประเทศคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดบอกยกเลิกความตกลงแห่ง
สนธิสัญญาแล้ว สนธิสัญญาดังกล่าวจะยังมีผลใช้บังคับได้อีก ๑ ปี ซึ่งระหว่างระยะเวลา
๑ ปีนี้ตามความเห็นของหลวงประดิษฐมนูธรรม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
คำริว่า ไทยและอเมริกาคงจะตกลงทำสนธิสัญญานับใหม่ได้สำเร็จบริบูรณ์ตามกำหนด
๒๑

๑. จดหมายเหตุวงประดิษฐมนูธรรม ถึงอัครราชทูตไทยประจำลอนดอน ลงวันที่ ๒๐
ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ แฟ้ม ๒๖ เรื่องแก้ไขสนธิสัญญาสยาม - อังกฤษ พ.ศ. ๒๔๗๕

เวลา (๑) หนึ่งนอกจากรัฐบาลไทยจะมีวัตถุประสงค์ในการจัดทำสนธิสัญญาใหม่ไว้เป็นไปตามแบบเสมอภาคแล้ว รัฐบาลยังได้ลงความเห็นที่ "ผลประโยชน์ของสยามก็ดี และผลประโยชน์ของบันดาร์ลังกาวิเกอาก็จะกำหนดไว้แน่นอนและได้รับการพิทักษ์รักษาเป็นอย่างดีที่สุด หากบันดาร์ลังกาวิเกออานเป็นหลักเหล่านี้เป็นแบบเดียวกัน (๒)

การบอกเลิกสนธิสัญญา ระหว่างไทยกับอเมริกากระทำโดยพระยาอภิบาลราชไมตรี อัครราชทูตไทย ณ กรุงวอชิงตัน ได้ส่งจดหมายลงวันที่ ๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๕ ถึง นายคอร์ดลีย์ ฮัลล์ (Cordell Hull) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศอเมริกัน แจ้งข่าวว่ารัฐบาลไทยขอยกเลิกสนธิสัญญาทางพระราชไมตรีพาณิชย์และการเดินเรือ กับโปรโตคอลต่อท้ายสัญญาว่าด้วยอำนาจศาลระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา ซึ่งได้ลงนามกัน ณ กรุงวอชิงตัน เมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๖๓ ตั้งแต่วันที่ ๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นต้นไป (๓) และต่อมารัฐบาลไทยก็ได้จัดส่งร่างสัญญาใหม่ไปให้กระทรวงการต่างประเทศอเมริกันพิจารณา เกี่ยวกับการติดต่อเจรจาทำสนธิสัญญา - เสมอภาคโดยสมบูรณ์กับสหรัฐอเมริกานี้ ดร.พรานวิเศษ ปิเศษย์ อดีตที่ปรึกษาราชการกระทรวงการต่างประเทศไทยผู้เคยเป็นกำลังสำคัญของการติดต่อแก้ไขสนธิสัญญากับนานาประเทศในสมัยรัชกาลที่ ๖ และได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นพระยาภักดีนิภาไมตรี ก็ได้มีส่วนร่วมดำเนินงานในครั้งนี้นี้กับกระทรวงการต่างประเทศอเมริกันด้วย และเป็นผู้คอยส่งข่าวผลของการพิจารณาทำสัญญาของทางฝ่ายรัฐบาลอเมริกันแก่ไทย

วัตถุประสงค์ในการทำสัญญาใหม่กับไทย รัฐบาลอเมริกันมุ่งหมายจะดำเนินการตามแบบอย่างสนธิสัญญาซึ่งสหรัฐอเมริกาตกลงทำไว้กับชาติอื่น มีอาทิฟินแลนด์ และแคนาดา แต่ขณะเดียวกันสหรัฐอเมริกาก็พิจารณาเห็นชอบตามที่ไทยอ้างว่าร่างสัญญาซึ่งไทยเสนอ

---

๑. จดหมายลงนามประมุขรัฐบาลถึงอุปทูตอเมริกัน ลงวันที่ ๑๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ แฟ้ม ๒๔ เรื่องแก้ไขสนธิสัญญาสยาม - อเมริกา พ.ศ. ๒๔๖๐

๒. I bid

๓. จดหมายอัครราชทูตไทย ณ กรุงวอชิงตันถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศอเมริกัน ลงวันที่ ๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๕ แฟ้ม ๒๔

นั้นจะเป็นแบบอย่างของสนธิสัญญาที่ไทยจะตกลงทำกับประเทศต่าง ๆ ดังนั้นกระทรวงการต่างประเทศอเมริกันจึงได้ร่างสัญญาขึ้นใหม่สองฉบับ ฉบับหนึ่งคัดแปลงแก้ไขจากร่างสัญญาของไทย ส่วนอีกฉบับหนึ่งเป็นร่างสัญญาซึ่งมีใจความคล้ายคลึงกับสนธิสัญญาระหว่างสหรัฐอเมริกา กับฟินแลนด์ฉบับวันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๖ ร่างสัญญาทั้งสองฉบับนี้กระทรวงการต่างประเทศอเมริกันเสนอให้ไทยเป็นฝ่ายเลือกและพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติม และเพื่อให้เป็นการสะดวกแก่ไทยซึ่งจะต้องติดต่อขอทำสัญญากับประเทศอื่น ๆ ด้วย กระทรวงการต่างประเทศอเมริกันจึงขอให้ดำเนินการเจรจากันในกรุงเทพฯ (๑)

ตามความเห็นของกระทรวงการต่างประเทศไทย หลังจากพิจารณาร่างสัญญาทั้งสองฉบับของสหรัฐอเมริกาโดยถี่ถ้วนแล้ว ทางฝ่ายไทยลงมติว่าร่างสัญญาตามแบบอย่างสนธิสัญญาซึ่งสหรัฐอเมริกาตกลงทำกับฟินแลนด์ฉบับ ๑๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๖ ละเอียดเกินไปสำหรับไทย ไทยจึงเลือกทำความตกลงกับสหรัฐอเมริกาตามร่างสัญญาที่ไทยจัดทำขึ้นและรัฐบาลอเมริกันขอแก้ไขบางประการ อนึ่ง เกี่ยวกับสิทธิในการถอนคดีข้อก่งงสุดซึ่งยังมีเงื่อนไขอยู่จะดำเนินอยู่ต่อไปภายหลังจากไทยประกาศใช้ประมวลกฎหมายครอบครัวแล้วเป็นเวลาอีก ๕ ปีนั้น รัฐบาลได้ขอร้องให้ทางฝ่ายสหรัฐอเมริกายกเลิกสิทธิถอนคดีก่อนถึง ึ่งเวลาดำหนด ซึ่งกระทรวงการต่างประเทศอเมริกันก็ได้ผ่อนผันให้ตามคำขอของไทย ทั้งสองฝ่ายจึงตกลงทำสนธิสัญญากันได้เป็นผลสำเร็จโดยเซ็นสัญญากัน ณ กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๐ และได้ทำการแลกเปลี่ยนสัตตบันสัญญากันในวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๑ (๒)

ทางตามติดตอขอทำสนธิสัญญาเสมอภาคกับอังกฤษนั้น หลวงประดิษฐมนูธรรม -

๑. จดหมายอัครราชทูตไทย ณ กรุงวอชิงตันถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศไทย ลงวันที่ ๒๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๐ หน้า ๒๓
๒. จดหมายรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศไทยถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศอเมริกัน ลงวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๑ หน้า ๒๓

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศไทย ได้ส่งจดหมายลงวันที่ ๑๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๙๕ ถึง เซอร์ โจเซฟ ครอสมบี้ (Josiah Crosby) อัครราชทูตอังกฤษประจำประเทศบอเลกสนริสัญญาาระหว่างไทยกับอังกฤษฉบับวันที่ ๑๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๘ และพร้อมกันนั้นไทยก็ได้ส่งร่างสัญญาซึ่งจัดทำขึ้นทำนองเดียวกับร่างสัญญาที่เสนอแก่กระทรวงการต่างประเทศอเมริกันให้แก่อัครราชทูตอังกฤษ หลังจากที่ไต่หาความตกลงกันในเรื่องอื่น ๆ แล้วเกี่ยวกับสิทธิในการดอนคดีนั้นอังกฤษเสนอให้ทั้งสองฝ่ายแลกเปลี่ยนหนังสือคอกันไว้ โดยระบุใจความว่าอังกฤษพร้อมจะยกเลิกสิทธิดอนคดีซึ่งคนมีอยู่ตามไปโรคควาควยอ่านาจศาลตั้งแต่วันลงนามในสนธิสัญญาฉบับใหม่เป็นต้นไป แต่มีขอแม้อยู่ว่ารัฐบาลไทยจะคงประกาศใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยกฎหมายชัคกัน (Act on the Conflict of Laws) ภายในระยะเวลา ๑๒ เดือน นับแต่วันที่ทั้งสองฝ่ายแลกเปลี่ยนหนังสือสำคัญฉบับดังกล่าวนี้คอกัน หลักการแห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยกฎหมายชัคกันนี้ประกอบควยบทบัญญัติแห่งกฎหมายระหว่างประเทศในเรื่องคดีส่วนบุคคลและกฎหมายสัญชาติว่าด้วยฐานะของบุคคล หากลักษณะบังคับของกฎหมายไทยและอังกฤษมีความขัดแย้งกันในกรณีที่เกี่ยวกับคดีของชนชาติทั้งสองฝ่าย ตามหลักแห่งกฎหมายชัคกันจะกำหนดกฎเกณฑ์ว่าจะต้องใช้กฎหมายประเทศใดบังคับคดี

ตามขอเสนอขอใหม่ประกาศใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยกฎหมายชัคกันของกระทรวงการต่างประเทศอังกฤษรัฐบาลไทยตกลงเห็นชอบด้วย เพราะนอกจากจะทำให้ไทยมีโอกาสไต่หาสนธิสัญญาเสมอภาคกับอังกฤษแล้ว รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศไทยยังมีความเห็นว่า....."เราควรจะยกเรื่องขึ้นพูดจากับประเทศอื่น ๆ ที่ยังคงมีสิทธิดอนคดี.....เพื่อขอให้ฝ่ายเขายอมยกเลิกสิทธิดอนคดีที่มีอยู่เสีย ตั้งแต่วันแลกเปลี่ยนหนังสือซึ่งกันและกันเป็นต้นไป โดย..ฝ่ายเราจะออกพระราชบัญญัติว่าด้วยกฎหมายชัคกันภายใน ๑๒ เดือน นับแต่วันแลกเปลี่ยนหนังสือกัน ตามทำนองอย่างเดียวกับที่ฝ่ายเราไต่ตกลงกับฝ่ายอังกฤษแล้ว" (๑)

๑. จดหมายรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศถึงอัครราชทูตไทย ณ กรุงลอนดอน ลงวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๐ แฟ้ม ๒๘ เรื่องแก้ไขสนธิสัญญาสยาม-อังกฤษ ๒๔๘๐ - ๘๑

สนธิสัญญาเสมอภาคระหว่างไทยกับอังกฤษกำหนดลงนามกัน ณ กรุงเทพมหานคร ใน วันที่ ๒๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๐ และแก้ไขเปลี่ยนแปลงด้วยสัตยาบันเมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๕๐ (๑)

นับว่าการติดต่อขอทำสนธิสัญญาเสมอภาคกับสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ ซึ่งเป็นประเทศมหาอำนาจสำคัญได้สำเร็จเรียบร้อยโดยปราศจากอุปสรรคขัดขวางใดๆ ในส่วนที่เกี่ยวกับการทำสนธิสัญญากับฝรั่งเศส หลังจากที่กระทรวงการต่างประเทศไทย มอบหมายให้อัครราชทูตไทย ณ กรุงปารีส ส่งหนังสือบอกเลิกสนธิสัญญาเสมอภาคระหว่างไทยและ ฝรั่งเศสฉบับวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๗ แก่กระทรวงการต่างประเทศฝรั่งเศส แล้ว รัฐบาลฝรั่งเศสก็ทำยังไม่เต็มใจทำสนธิสัญญาใหม่กับไทย โดยสังเกตได้จาก - ความปรารถนาของฝรั่งเศสในการขอให้รัฐบาลไทยปฏิบัติเงื่อนไขปลีกย่อยของคน อาทิต้องการให้ไทยจ้างชาวฝรั่งเศสมาเป็นอาจารย์สอนกฎหมายและสอนภาษาฝรั่งเศส ทั้ง ยังประสงค์จะใช้ส่งนักเรียนและข้าราชการไทยไปศึกษาอบรมและทำงานในประเทศฝรั่งเศสด้วย นอกจากนี้ฝรั่งเศสยังระแวงว่าไทยจะยกเลิกข้อสัญญาที่เกี่ยวข้องเรื่องเขตแดนอินโดจีนฝรั่งเศส เพราะตามร่างสนธิสัญญาใหม่ไทยใช้เป็นรากฐานในการติดต่อทำสนธิสัญญากับทุกประเทศ จึงไม่มีข้อความเกี่ยวข้องกับเรื่องเขตแดนระบุไว้อย่างไรก็ตามไทยก็ใจดีแจงให้ทราบว่าไทยพร้อมจะพิจารณาเพิ่มเติมข้อกำหนดเขตแดนอินโดจีนฝรั่งเศสลงในสนธิสัญญาด้วย หากเป็นความต้องการของรัฐบาลฝรั่งเศส (๒) อีกประการ ชาวฝรั่งเศสซึ่งกำลังรับราชการเป็นที่ปรึกษากฎหมายและอาจารย์สอนกฎหมาย ตลอดจนอาจารย์สอนภาษาฝรั่งเศสอยู่ในประเทศไทย ต่างพยายามประวิงให้การเจรจาเนิ่น

1. Ibid ลงวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๕๐ แฟ้ม ๒๘

๒. จดหมายรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศถึงอัครราชทูตไทยประจำกรุงปารีส ลงวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๗๕ แฟ้ม ๓๑ เรื่องแก้ไขสนธิสัญญาสยาม-ฝรั่งเศส พ.ศ. ๒๔๗๕ - ๘๐

ข้าออกไปเพื่อจะให้มีโอกาสส่งเสริมผลประโยชน์ของตนเอง (๑)

หนึ่งกิจการปกครองภายในของประเทศฝรั่งเศส พวกนิยมเมืองขึ้นมีอิทธิพลต่อการดำเนินนโยบายของรัฐบาลเป็นอย่างมาก ทุกครั้งที่มีการเจรจาแก้ไขสนธิสัญญา พวกนิยมเมืองขึ้นมักจะมีข้อขัดแย้งและวางตนเป็นปฏิปักษ์ต่อการดำเนินงานเสมอ รัฐบาลฝรั่งเศสก็มักพยายามเอาใจพวกนี้อยู่ตลอดเวลา ในคราวที่ไทยติดต่อขอทำสนธิสัญญาเสมอภาคในปี พ.ศ. ๒๔๓๕ ก็เช่นกัน พวกนิยมเมืองขึ้นได้ขอให้รัฐบาลฝรั่งเศสเสนอขอเรียกร้องต่อรัฐบาลไทยหลายอย่าง (๒) อย่างไรก็ตามหลังจากได้ขจัดปัญหาข้อขัดแย้งต่างๆ จนเป็นที่เรียบร้อยแล้ว และในส่วนของที่เกี่ยวกับสิทธิดินแดนคือฝรั่งเศสก็ได้ให้คำรับรองว่าจะไม่ใช้สิทธิดังกล่าวขึ้นอีก รัฐบาลไทยและรัฐบาลฝรั่งเศสจึงได้ตกลงเซ็นสนธิสัญญาฉบับใหม่อันเป็นสนธิสัญญาเสมอภาคโดยสมบูรณ์ ณ กรุงมณฑลเมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๔๐ และแลกเปลี่ยนสัตยาบันสัญญากันในวันที่ ๒๗ มกราคม พ.ศ. ๒๔๔๑ (๓) ซึ่งนับว่าเป็นสนธิสัญญาฉบับที่มีการแลกเปลี่ยนสัตยาบันกันหลังสุด

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการติดต่อขอทำสนธิสัญญาเสมอภาคสมบูรณ์กับญี่ปุ่นและเยอรมันนั้น ปรากฏว่างานดำเนินไปโดยเรียบร้อย โดยได้ตกลงเซ็นสนธิสัญญากับญี่ปุ่นที่กรุงมณฑลในวันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๔๐ และแลกเปลี่ยนสัตยาบันสัญญาต่อกันในวันที่ ๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๔๐ ทางฝ่ายเยอรมันได้มีการเซ็นสนธิสัญญากัน ณ กรุงมณฑลเหมือนกันเมื่อวันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๔๐ และแลกเปลี่ยนสัตยาบันสัญญากันเมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๔๐ (๔)

---

๑. Ibid ลงวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๓๕ แฟ้ม ๓๑
๒. บันทึกของพระองค์เจ้าวรรณไวทยากรวรรณ ที่ปรึกษาราชการกระทรวงการต่างประเทศลงวันที่ ๑๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๔๐ แฟ้ม ๓๐ เรื่องแก้ไขสนธิสัญญาสยาม-ฝรั่งเศส พ.ศ. ๒๔๓๕ - ๔๑
๓. จดหมายรัฐมนตรีต่างประเทศถึง พ.อ.พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ลงวันที่ ๒๗ มกราคม พ.ศ. ๒๔๔๑ แฟ้ม ๓๓ เรื่องแก้ไขสัญญาสยาม-ฝรั่งเศส พ.ศ. ๒๔๔๐
๔. สนธิสัญญาใหม่ของไทย (สำนักงานโฆษณาการจัดพิมพ์ พ.ศ. ๒๔๔๑) หน้า ๓ - ๔

นอกจากรัฐบาลไทยจะสามารถทำความตกลงกับมหาอำนาจซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการผ่อนคลายพันธะทางสิทธิสภาพนอกอาณาเขตของไทย จนกระทั่งได้มีโอกาสทำสนธิสัญญาเสมอภาคโดยสมบูรณ์กันเป็นผลสำเร็จในปี พ.ศ. ๒๔๘๐ แล้ว ไทยก็ยังได้ตกลงทำสนธิสัญญาเสมอภาคกับประเทศต่าง ๆ ในยุโรปอีกหลายประเทศ ดังปรากฏกำหนดสถานที่และกำหนดวันซึ่งทำการลงนามกันดังนี้ คือ

<u>สนธิสัญญาฉบับ</u>	<u>ลงนามที่</u>	<u>เมื่อวันที่</u>
สวีตเซอร์แลนด์	เบอร์น	๔ พฤศจิกายน ๒๔๘๐
เบลเยียม	กรุงเทพ	๕ " ๒๔๘๐
สวีเดน	สตอกโฮล์ม	๕ " ๒๔๘๐
เดนมาร์ก	โคเปนเฮเก้น	๕ " ๒๔๘๐
นอร์เวย์	ออสโล	๑๕ " ๒๔๘๐
อิตาลี	กรุงเทพ	๓ ธันวาคม ๒๔๘๐
เนเธอร์แลนด์	กรุงเทพ	๑ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๐
โปรตุเกส	ลิสบอน	๒ กรกฎาคม ๒๔๘๑ (๑)

การลงนามในสนธิสัญญาเสมอภาคกับประเทศดังกล่าวได้แลกเปลี่ยนสัตยาบันกันตามกำหนดดังนี้ คือ

<u>สนธิสัญญาฉบับ</u>	<u>แลกเปลี่ยนสัตยาบันที่</u>	<u>เมื่อวันที่</u>
สวีเดน	สตอกโฮล์ม	๑ มีนาคม ๒๔๘๐
นอร์เวย์	ออสโล	๔ " ๒๔๘๐
เดนมาร์ก	โคเปนเฮเก้น	๑๕ " ๒๔๘๐
อิตาลี	กรุงเทพ	๑๗ พฤษภาคม ๒๔๘๑
เบลเยียม	กรุงเทพ	๑๗ มิถุนายน ๒๔๘๑
สวีตเซอร์แลนด์	เบอร์น	๒๔ " ๒๔๘๑
โปรตุเกส	ลิสบอน	๓๑ ตุลาคม ๒๔๘๑ (๒)
เนเธอร์แลนด์	กรุงเทพ	๒ พฤศจิกายน ๒๔๘๑

ฐานะเอกราชสมบูรณ์ทางอำนาจศาลของไทย

สนธิสัญญาใหม่ซึ่งรัฐบาลไทยสมัยการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญ ได้ตกลงทำ กับนานาประเทศเป็นผลสำเร็จบริบูรณ์ลง โดยการยึดหลักถ้อยที่ถ้อยปฏิบัติต่อกัน หลัก- ความเป็นธรรมและคุณประโยชน์แก่กันและกัน เพื่อให้เป็นแบบเดียวกับสนธิสัญญาที่อารย- ะประเทศกระทำต่อกัน (๑) ขอกำหนดของสนธิสัญญาประกอบด้วยบทบัญญัติตามแบบที่นิยม กันในระหว่างประเทศ และไม่ขัดต่อประโยชน์แห่งชาติ ลักษณะสำคัญของสนธิสัญญาแบ่ง ออกได้เป็นสองประการคือ ให้การปฏิบัติอย่างคนชาติพื้นเมือง (National treatment) ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับอำนาจศาลและการเก็บภาษีอากร และให้การปฏิบัติอย่างชาติที่ได้รับ อนุเคราะห์ยิ่ง (most-favoured-nation treatment) ในเรื่องการพาณิชย์

ความหมายของการปฏิบัติอย่างคนชาติพื้นเมืองแห่งสนธิสัญญาดังกล่าวหมายถึง การให้สิทธิแก่ประชาชนของประเทศ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับไทยทางสนธิสัญญาเท่า - เทียบกับสิทธิที่ชนชาวพื้นเมืองภายในพระราชอาณาเขตได้รับอยู่ทุกประการ ส่วนการปฏิบัติอย่างชาติที่ได้รับอนุเคราะห์ยิ่งมีความหมายเช่นเดียวกับสนธิสัญญาคุณเคา กล่าวคือ หากประเทศคู่สัญญาฝ่ายหนึ่ง ให้ผลประโยชน์พิเศษอย่างใดแก่ชาติอื่น ก็จะต้องอนุญาติให้ ประเทศคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง ได้รับผลประโยชน์ดังกล่าวนั้นทัดเทียมกันด้วย (๒)

เกี่ยวกับเรื่องสิทธิการถอนคดีอันเปรียบเสมือนมรดกชั้นสุดท้ายซึ่งสืบเนื่อง ตกทอดมาจากสิทธิสภาพนอกอาณาเขต และยังมีกำหนดอายุเวลาที่จต้องคงดำเนินอยู่ ต่อไปอีก ๕ ปี นั้น รัฐบาลไทยได้ใช้วิธีกำหนดให้หมดสิ้นไปจากผืนแผ่นดินไทย ด้วยการ ขอความร่วมมืออย่างนันทมิตรจากต่างชาติ เพื่อยกเลิกสิทธิถอนคดีในทันทีที่ได้ลงนามกัน ในสนธิสัญญาใหม่ ปรากฏว่านานาประเทศซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องได้ให้ความสนับสนุนเป็น -

---

๑. พลตรีพระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ประวัติการทูตของไทย
หน้า ๒๐

๒. ดิเรก ชัยนาม ไทยปัจจุบันกับนานาประเทศ (บทความในหนังสือนิติศาสตร์
แผนกสามัญ ปีที่ ๑๓ เล่ม ๑ พ.ศ. ๒๔๘๓)

อย่างนี้ โดยวิธีการยกเลิกสิทธิฉันทอนคดีอย่างฉันทมิตรนี้แยกออกได้เป็น ๓ ประเภท (๑)

๑. บรรดาประเทศที่สามารถสละสิทธิฉันทอนคดีได้ตามวิธีแห่งรัฐธรรมนูญของตน ก็ได้ยินยอมสละสิทธิฉันทอนคดีในภายใต้อันนี้ในปี พ.ศ. ๒๔๕๐ ซึ่งได้แก่อังกฤษสละสิทธิฉันทอนคดีเมื่อวันที่ ๒๓ พฤศจิกายน อิตาลีและนอร์เวย์สละสิทธิเมื่อวันที่ ๓ ธันวาคม เดนมาร์กสละสิทธิเมื่อวันที่ ๖ ธันวาคม เบลเยียมสละสิทธิเมื่อวันที่ ๑๔ ธันวาคม เนเธอร์แลนด์สละสิทธิเมื่อวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ และโปรตุเกสสละสิทธิเมื่อวันที่ ๒ กรกฎาคม

๒. ประเทศที่สละสิทธิฉันทอนคดีไม่ได้ตามวิธีรัฐธรรมนูญของตน แต่รับรองไว้ว่าจะไม่ใช่สิทธิฉันทอนคดี ก็ได้ให้การรับรองไว้ ซึ่งได้แก่สวีเดนได้ให้การรับรองเมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๐ ฝรั่งเศสให้การรับรองเมื่อวันที่ ๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๐ สนธิสัญญาฉบับใหม่ของทั้งสวีเดนและฝรั่งเศสมีผลบังคับใช้และรับรองสิทธิฉันทอนคดีไปโดยสมบูรณ์เมื่อวันที่ ๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๐ และวันที่ ๒๗ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๑ ตามลำดับ

ในกรณีของประเทศซึ่งยินยอมผ่อนผันให้แก่ไทยทั้งสองประเภทดังกล่าวข้างต้นนี้ ได้ขอให้ไทยออกพระราชบัญญัติว่าด้วยกฎหมายชั่งกัน โดยมีหลักการตามแบบอย่างของกฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องคดีบุคคลซึ่งรัฐบาลไทยคอบตกลง เพราะกำลังคำริจะออกพระราชบัญญัตินี้อยู่เหมือนกัน

๓. ประเทศที่ทั้งสละสิทธิฉันทอนคดีและให้การรับรองว่าจะไม่ใช่สิทธิดังกล่าวไม่ได้ตามวิธีรัฐธรรมนูญของตน ก็ได้ตกลงยอมยกเลิกสิทธิฉันทอนคดีทันทีที่ที่แลกเปลี่ยนสัตยาบันสัญญาต่อกัน ได้แก่ออสเตรเลียและสหรัฐอเมริกา ซึ่งสนธิสัญญากับญี่ปุ่นได้แลกเปลี่ยนสัตยาบันสัญญาเมื่อวันที่ ๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๐ และสนธิสัญญากับสหรัฐอเมริกาได้แลกเปลี่ยนสัตยาบันสัญญาเมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๑

อนึ่งในส่วนที่เกี่ยวกับประเทศเสปน รัฐบาลไทยได้ติดต่อขอให้ยกเลิกสิทธิฉันทอนคดี ปรากฏว่าทางฝ่ายรัฐบาลเสปนมิได้ทักท้วงแต่ประการใด ดังนั้นในกรณีของประเทศ

---

๑. บันทึกการทำสนธิสัญญาของกระทรวงการต่างประเทศที่เสนอต่อสภาผู้แทนราษฎร
แฟ้ม ๒๘

เสปญจึง เท่ากับว่าสิทธิการถอนคดีได้ยกเลิกไปโดยปริยาย

หลังจากได้มีการลงนามในสนธิสัญญากับประเทศต่าง ๆ และได้แลกเปลี่ยนสัตยาบันสัญญาต่อกันมาเป็นลำดับ โดยประเทศฝรั่งเศสเป็นประเทศสุดท้ายซึ่งได้แลกเปลี่ยนสัตยาบันสัญญากับไทยในวันที่ ๒๗ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๑ จึงนับว่ายุคแห่งการมีสนธิสัญญาเสมอภาคโดยสมบูรณ์อย่างแท้จริงของไทยได้เริ่มขึ้นแล้ว ฉะนั้นพระราชบัญญัติว่าด้วยการพิจารณาพิพากษาคดีบางประเภทชั่วคราวซึ่งไทยประกาศใช้เพื่อหลักแห่งการพิจารณาคดีเกี่ยวกับคนต่างประเทศ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๓๘ จึงหมดความสำคัญลง รัฐบาลไทยได้ออกประกาศยกเลิกพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าว โอนคดีที่เกี่ยวกับคนในบังคับอังกฤษและคนในบังคับฝรั่งเศสซึ่งยังคงพิจารณาอยู่ไปขึ้นกับศาลไทยธรรมดาเมื่อวันที่ ๓ เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๓ (๑) และนับแต่นั้นมาวิธีการพิเศษต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับชาวต่างประเทศซึ่งผูกพันเอกราชทางการศาลของไทยจึงเป็นอันว่าสิ้นสุดลงโดยเด็ดขาด ชาวต่างประเทศหมดโอกาสที่จะได้รับสิทธิพิเศษหรือเอกสิทธิ์ใด ๆ และกงสุลของประเทศที่เกี่ยวข้องของไม่มีสิทธิเข้าร่วมพิจารณาคดี ศาลไทยไม่ต้องส่งสำนวนคดีไปให้ศาลกงสุลและกงสุลก็หมดสิทธิในการทำบันทึกความเห็นต่อท้ายสำนวนคดี ประการสำคัญยิ่งก็คือทั้งเจ้าพนักงานทูตและกงสุลไม่มีสิทธิถอนคดีไปจากศาลไทย และไม่ต้องมีที่ปรึกษากฎหมายหรือผู้พิพากษาชาวยุโรป เข้าร่วมฟังการพิจารณาคดีในการยื่นอุทธรณ์เกี่ยวกับปัญหากฎหมายก็กระทำได้ในขอบเขตแห่งกฎหมาย เช่นเดียวกับคนไทย (๒)

ทางด้านที่เกี่ยวกับความภาคภูมิใจ ตามสนธิสัญญาซึ่งไทยทำกับนานาชาติในสมัยรัชกาลที่ ๖ แม้จะกำหนดไว้ชัดเจนว่าไทยมีอำนาจสิทธิขาดในการเก็บภาษีสินค้าของชาวต่างประเทศ แต่ก็ยังมีเงื่อนไขข้อยกเว้นสำหรับสินค้าบางประเภทที่ไทยไม่สามารถเรียกเก็บภาษีเกินพิภคอัตราซึ่งกำหนดไว้ ส่วนสนธิสัญญาซึ่งไทยทำกับประเทศต่าง ๆ ในยุค -

๑. หนังสือวัฒนธรรมไทย เรื่องวัฒนธรรมทางการศาล หน้า ๓๔

๒. สนธิสัญญาใหม่ของไทย (สำนักงานโฆษณาการจัดพิมพ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๓) หน้า ๑๐

พ.ศ. ๒๔๘๐ - ๒๔๘๑ ไทยได้อิสรภาพเต็มที่ในเรื่องภาษีอากรโดยไม่มีข้อผูกมัดใด ๆ เพียงแต่ว่าจะต้องยึดหลักการปฏิบัติอย่างชาติที่ได้รับอนุเคราะห์หนึ่ง กล่าวคือจะต้องเก็บภาษีสินค้าของต่างประเทศในอัตราเดียวกันทั้งหมดเมื่อเป็นสินค้าชนิดเดียวกัน

เมื่อสมัยแห่งการทำสนธิสัญญาเสมอภาคระหว่าง พ.ศ. ๒๔๘๐ - ๒๔๘๑ สำเร็จบริบูรณ์ลง ประเทศไทยจึงถัดมีฐานะเป็นประเทศเอกราชโดยสมบูรณ์อย่างแท้จริงอีกครั้งหนึ่ง หลังจากที่ถูกรักษาสิทธิสภาพนอกอาณาเขต เขาครอบงำจนมีผลสะท้อนให้ไทยต้องเสียเอกราชทางการศาลอยู่เป็นเวลาถึง ๘๓ ปี (ระหว่าง พ.ศ. ๒๓๙๘ - ๒๔๘๑) อันเป็นการทำสนธิสัญญาตามแบบเสมอภาคกับนานาประเทศซึ่งสำเร็จลงในสมัยดังกล่าวนี้ แท้จริงเป็นความสำเร็จซึ่งเจริญรอยสืบเนื่องมาจากพระราโชบายปลดเปลื้องพันธะสิทธิสภาพนอกอาณาเขตของประเทศไทยมหาอำนาจซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระวรวงศ์วรปภรรณา เสนาบดีว่าการกระทรวงการต่างประเทศร่วมกันวางรากฐานไว้ และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ไต่ทรงพระอุตสาหะวิริยะพากเพียรทำการติดต่อขอแก้ไขสนธิสัญญากับประเทศต่าง ๆ ตลอดรัชสมัยของพระองค์ ซึ่งปรากฏว่าการดำเนินงานขจัดสิทธิสภาพนอกอาณาเขตในสมัยรัชกาลที่ ๕ สัมฤทธิ์ผลอย่างงดงาม โดยประเทศไทยสามารถเรียกร้องเอกราชทางอำนาจศาลกลับคืนมาเป็นกรรมสิทธิ์ตามเดิม มีแต่บทบัญญัติว่าด้วยสิทธิการลอนดอคี่เท่านั้นที่ยังเป็นเงื่อนไขผูกพันอยู่ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าแม้การแก้ไขสนธิสัญญากับต่างประเทศตลอดรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวผลแห่งสัญญาจะยังไม่อำนวยสิทธิเสมอภาคให้แก่ไทยอย่างสมบูรณ์ แต่... "การแก้ไขสนธิสัญญาก็เป็นความก้าวหน้าอย่างใหญ่หลวงที่จะเป็นแนวทางไปสู่การมีสิทธิเต็มบริบูรณ์ทางอำนาจศาลและการเก็บภาษีอากร..... ทั้งนี้เพราะแต่ก่อนสยามมักถูกต่างชาติกีดกันให้ตกลงทำความผูกพันทางสนธิสัญญาตามรากฐานแห่งความไม่เสมอภาคอยู่เสมอ ๆ... ในที่สุดประเทศไทยก็มีฐานะเป็นอิสระ สามารถตกลงทำสนธิสัญญาตามแบบถ้อยทีถ้อยปฏิบัติต่อกันได้เป็นผลสำเร็จในปี ค.ศ. ๑๙๓๐ เศษ"

๑. สนธิสัญญาใหม่ของไทย (สำนักงานโฆษณาการจัดพิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๓) หน้า ๑๕-๑๖

๒. Virginia Thompson: Thailand: The New Siam p. 232

สรุป

การทำสนธิสัญญาเพื่อยกเลิกขอมุกพันทางสิทธิสภาพนอกอาณาเขตของต่างประเทศซึ่งได้สัมฤทธิ์ผลอย่างงดงามในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้ นับว่าเป็นการเหมาะสมอย่างยิ่งที่จะกล่าวว่าเป็นผลสำเร็จที่สืบเนื่องมาจาก สนธิสัญญา ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาฉบับปี พ.ศ. ๒๔๖๓ ทั้งนี้เพราะสนธิสัญญาดังกล่าว "... เป็นสนธิสัญญาซึ่งมีอำนาจทางการศาลและสิทธิในการเก็บภาษีอากรให้แก่สยาม แสดงว่าประเทศมหาอำนาจสำคัญประเทศหนึ่งได้ตระหนักถึงประสิทธิภาพของระบอบการปกครองของสยามแล้ว" (๑) การสร้างความศรัทธาและความเห็นใจให้บังเกิดแก่สหประชา-
 ชาติย่อมทำได้ไม่ง่ายดายนักแต่คงได้ปรากฏตามบันทึก ในประวัติศาสตร์แล้วว่า เกียรติ-
 คุณของประเทศเล็ก ๆ อย่างไทยก็สามารถก่อความเชื่อมั่นให้แก่ชาติมหาอำนาจได้โดย
 ไม่ไร้ค่าเสียทีเดียว ในเมื่อรัฐบาลไทยสามารถเรียกร้องความเห็นใจจากสหรัฐอเมริกา
 ประเทศผู้มีอิทธิพลสำคัญยิ่งได้เป็นผลสำเร็จ มหาอำนาจชาติอื่น ๆ จึงหันมาปฏิบัติต่อ-
 ไทยอย่างนอ้ามือมิตร และ ณ โอกาสนั้นเองความเพียรพยายามในอันที่จะปลดปล่อยพันธะ
 ซึ่งผูกมัดเอกราชทางการศาลของไทยจึงบรรลุถึงหลักชัยอย่างเต็มภาคภูมิ

นโยบายกำจัดสนธิสัญญาไม่เสมอภาคโดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องสิทธิสภาพนอกอาณา-
 เขตประสบความสำเร็จเพราะพระปรีชาสามารถของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัช-
 การที่ ๕ และรัชกาลที่ ๖ ตลอดจนการดำเนินงานของคณะเสนาบดีของพระองค์ อันมี
 สมเด็จพระมหาสมณเจ้าพรหมเทพวรวงศ์วิโรปการ ทรงเป็นกำลังสำคัญ พระราชกรณียกิจทางคาน-
 ทำนุบำรุงบ้านเมืองและพระราชโอบน้อมคานการต่างประเทศอันเฉลียวฉลาดสุขุมยิ่งของ
 พระมหากษัตริย์ไทย เคยเป็นเสมือนเกราะป้องกันภัยคุกคามจากลัทธิจักรวรรดินิยมมาแล้ว
 อย่างไม่รู้คุณลักษณะทั้งสองประการดังกล่าวก็มิควรให้ไทยหลุดพ้นจากขอมุกพันกันไม่-
 เสมอภาคของต่างชาติด้วยเช่นกัน ประจักษ์พยานอันเห็นแก่เหตุเห็นแก่ใจ คุณชื่อนี้ก็คือไทยเป็น
 อาณา

จักรแห่งเดียวในภาคเอเชียอาคเนย์ที่ดำรงตำแหน่งประเทศเอกราช โดยไม่เคยตกอยู่ใต้อำนาจของประเทศตะวันตกเลย

เกี่ยวกับฐานะเอกราชของชาติไทยนี้ศาสตราจารย์ชาวต่างประเทศผู้เชี่ยวชาญทางประวัติศาสตร์ผู้หนึ่งแสดงความคิดเห็นส่วนตัวว่า....."ประเทศไทยถูกกำหนดให้คงมีสภาพเป็นรัฐเอกราชในขณะที่ประเทศเพื่อนบ้านตกอยู่ภายใต้อิทธิพลทางการเมืองของมหาอำนาจตะวันตก มิใช่เพราะความฉลาดหลักแหลมของเจ้าผู้ครองเป็นเบื้องตน หากแต่ขึ้นอยู่กับความอิจฉาแข่งดีกันระหว่างชาติตะวันตก ซึ่งอาจจะได้เขาคอบครองไทยอยู่บางแลควย (๑) ชาติตะวันตกที่แข่งดีกันตามความหมายของท่านผู้นี้ คือ ฝรั่งเศสและอังกฤษซึ่งต่างมีอาณาเขตประชิดพรมแดนของประเทศไทยทั้งสองฝ่าย ต่อความหมายที่ว่า การแก่งแย่งกันแสวงหาผลประโยชน์ของฝรั่งเศสและอังกฤษช่วยให้ไทยดำรงรักษาเอกราชของชาติไว้ได้นั้น เป็นสิ่งที่ชาวไทยผู้ศึกษาทางดานประวัติศาสตร์ทุกคนยอมรับว่าถูกต้องสมตามความเป็นจริงทุกประการ แต่ในการที่จะยกเวนสรุปเอาว่าพระมหากษัตริย์ไทยทรงไว้ความสามารถในการดำเนินการปกครองนั้น นักศึกษาประวัติศาสตร์ไทยย่อมจะต้องไม่เห็นพ้องด้วยอย่างเด็ดขาด เพราะหากพระมหากษัตริย์ไทยทรงไว้ความสามารถและทรงขาดพร ปรึชาชาตฉลาดแล้วไซ้ บ้านเมืองไทยคงประสบพหุกรรมเช่นเดียวกับที่พระเจ้าเซียนเฟิงแห่งจีน (ครองอยู่ระหว่าง พ.ศ. ๒๓๕๓-๒๔๐๔) พระเจ้าคู้กั๊กแห่งญวน (พ.ศ. ๒๓๕๐ - ๒๔๒๖) พระเจ้าบ็อบแห่งพม่า (พ.ศ. ๒๔๓๑-๒๔๓๕) ไคทรงชักนำประเทศของพระองค์ประสพความพ่ายนระมาแล้ว การที่รัชกาลที่ ๔ ทรงยอมเปิดสัมพันธภาพกับชาวตะวันตก หรือการที่รัชกาลที่ ๕ ทรงยอมเสียสละดินแดนบางส่วนเพื่อเป็นการแลกกับควมมีเอกราชและความสงบสุขของประเทศ ตลอดจนการทรงเร่งปรับปรุงประมวลกฎหมายและคิดคอกขอแก้ไขสนธิสัญญาไม่เสมอภาคของรัชกาลที่ ๖ ล้วนแล้วแต่เป็นหลักฐานยืนยันได้อย่างเด่นชัดว่า พระมหากษัตริย์ไทยนับแต่รัชกาลที่ ๔ เป็นต้นมา ไคทรงดำเนินนโยบายกุ่มบังเหียนของชาติด้วยความสุจริตมคัมภีรภาพ และไคทรงนำประเทศหลีกเลี่ยงมหาภัยจักรวรรดินิยมมาไคด้วยพระปรีชาญาณแล็งเห็นการณ์

ไกลอย่างแท้จริง ความเห็นของนักประวัติศาสตร์ชาวต่างประเทศคงกล่าวในกรณีมอง
ข้ามพระเกียรติคุณของพระมหากษัตริย์ไทย และสรุปหลักการเอาตามความคิดของตน -
เองจึงคลาดเคลื่อนจากความจริงไป

นอกจากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระจุลจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัวจะทรงใช้พระยศสาหะวิริยะนำรัฐนาวาไทยผ่านพรมรุกรายของภัยจักร
วรรคินิยมมาโดยตลอดภัยแล้ว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ยังได้ทรงพาก
เพียรหาทางผดุงฐานะของประเทศให้กลับมีเอกราชทางการศาลโดยสมบูรณ์ ปรากฏว่า
พระราชกรณียกิจทางคานนี้ของพระองค์และบูรพมามีคุณประโยชน์ใหญ่หลวงต่อชาติไทย
บทบาทสำคัญของผู้นำดำเนินงานเพื่อขจัดสิทธิสภาพนอกอาณาเขต

ทั้งโลกกล่าวแล้วองค์พระปรมาธิบดีทรงดำเนินนโยบายแก้ไขสนธิสัญญากับประเทศ
ต่าง ๆ เพื่อยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขตได้เป็นผลสำเร็จคือพระบาทสมเด็จพระมง
กุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งตลอดรัชกาลของพระองค์ได้ทรงดำเนินนโยบายสร้างความเจริญ
รุ่งเรืองตามแบบอย่างของสมเด็จพระบรมชนกนาถและสมเด็จพระอัยกาธิราช ฐานะอัน
สูงส่งของประเทศไทยในท่ามกลางนานาชาติคือข้อพิสูจน์ความสำเร็จของพระองค์ได้ -
อย่างพอเพียง (๑)
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระบรมชนกนาถของพระ
องค์ นอกจากจะทรงมีพระราชโองบายแยบยลในการปกป้องคุ้มครองประเทศจากมหาภัย
ของชาติตะวันตกซึ่งกำลังมีอำนาจสูงสุดอยู่ในขณะนั้นแล้ว ยังได้ทรงวางรากฐานการแก้ไข
สนธิสัญญาเพื่อเรียกร้องเอกราชทางการศาลของไทยไว้ให้แก่พระองค์ด้วย กล่าวคือ
ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ไทยสามารถผ่อนคลายพันธะคานสิทธิสภาพนอกอาณาเขตลงได้ขั้นหนึ่ง
แล้ว โดยได้มีการจัดตั้งศาลต่างประเทศขึ้นเป็นผลสำเร็จ ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับ
มหาอำนาจตะวันตกในระยะรัชกาลที่ ๕ นับว่าอยู่ในภาวะค้ำขันมาก เพราะทั้งฝรั่งเศส
และอังกฤษมีอาณานิคมประชิดพรมแดนไทย และยังพรมที่เจ้านันทอนดินแดนในพระราช
อาณาเขตของไทยอยู่เสมอ แก่ภายหลังการทำสนธิสัญญาระหว่างไทยกับฝรั่งเศสปี -

พ.ศ. ๒๔๕๐ (ค.ศ. ๑๙๐๗) และสนธิสัญญาระหว่างอังกฤษกับไทยปี พ.ศ. ๒๔๕๒ (ค.ศ. ๑๙๐๙) แล้ว ปัญหาเรื่องการคุกคามดินแดนไทยจึงได้ยุติลงโดยสิ้นเชิง ผู้ที่เป็นกำลังสำคัญของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในการดำเนินงานติดต่อกับต่างประเทศกับมหาอำนาจด้วยความเฉลียวฉลาดรอบรู้อย่าง ไทแกสมเด็จ พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ เสนาบดีว่าการกระทรวงการต่างประเทศซึ่งในระหว่าง สมัยรัชกาลที่ ๕ ทรงดำรงพระยศเป็นกรมหลวงเทวะวงศ์วโรปการ เจ้านายพระองค์นี้ ทรงมีบทบาทสำคัญทางด้านการต่างประเทศของไทยอยู่ถึงสองสมัย คือตลอดรัชสมัยรัชกาลที่ ๕ จนถึงรัชกาลที่ ๖

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชกรณียกิจที่ทรงชักนำ ประเทศเขาร่วมกับฝ่ายสัมพันธมิตรคราวมหาสงครามโลกครั้งแรก นอกจากจะเป็นการส่งเสริมฐานะของไทยขึ้นทัดเทียมอารยชาติแล้ว ยังช่วยทำให้เกียรติยศชื่อเสียงของชาติแม่ไพศาลเป็นที่รู้จักแพร่หลายของนานาประเทศ และเป็นก้าวสำคัญที่ทำให้ไทยมีโอกาสเสนอขอความเห็นใจ เรื่องสภาพบีบคั้นทางสิทธิสภาพนอกอาณาเขตซึ่งมีอยู่ในบ้านเมืองไทยจากชาติมหาอำนาจ การติดต่อกับสนธิสัญญาได้เริ่มดำเนินการต่อเนื่องกันไป อย่างไต่ผลคือตลอดรัชสมัยของพระองค์ ปรากฏว่าเมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคตในวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๘ นั้น ไทยสามารถตกลงแก้ไขสนธิสัญญาไม่เสมอภาคซึ่งผูกมัดไทยมาแต่ครั้งเซอร์จอห์น บาวริง ในปี พ.ศ. ๒๓๕๘ กับประเทศมหาอำนาจได้เป็นผลสำเร็จถึง ๕ ชาติ คืออเมริกา ฝรั่งเศส อังกฤษฮันเซ็น ประเทศยิ่งใหญ่มีบทบาทสำคัญมาก รวมทั้งญี่ปุ่นมหาอำนาจชาวเอเชียและเยอรมันมหาอำนาจผู้ปราชัยในสงครามโลกครั้งที่หนึ่งด้วย พระราชกรณียกิจทางด้านแก้ไขสนธิสัญญากับต่างชาติของรัชกาลที่ ๖ นี้ คณะรัฐบาลจึงดำเนินการปกครองตามระบอบรัฐธรรมนูญได้ประสานงานต่อมาจนไทยสามารถยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขตได้อย่างเด็ดขาด มหาอำนาจสิทธิขาดทางการศาลและการเก็บภาษีกลับคืนมาเป็นของไทยอีกครั้งหนึ่งภายในปี พ.ศ. ๒๔๘๑

ผู้มีบทบาทสำคัญในการบริหารงานด้านแก้ไขสนธิสัญญาต่างประเทศให้สำเร็จ
 ลุล่วงสมดังพระราชปรารภของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็คือสมเด็จพระ
 พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ ผู้ทรงครองตำแหน่งเสนาบดีว่า
 การกระทรวงการต่างประเทศของไทยมาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
 เจ้าอยู่หัวนั่นเอง พระองค์ทรงดำรงตำแหน่งสืบเนื่องมาจนถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระ
 มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นเวลาถึง ๓๘ ปี อันนับว่ายาวนานที่สุดไม่เคยมีรัฐมนตรีต่าง
 ประเทศของชาติอื่นใดอยู่ในตำแหน่งนานเท่า อายุเวลาซึ่งทรงรับราชการหน้าที่เดียว
 ติดต่อกันอยู่ถึง ๓๘ ปี ย่อมเป็นประจักษ์พยานให้เห็นอย่างแจ่มชัดแล้วว่าทรงมีความรอบ
 รู้กิจการต่างประเทศยิ่งกว่าเจ้านายพระองค์ใด ๆ ในสมัยนั้น เนื่องจากสมเด็จพระ
 ยาเทวะวงศ์วโรปการทรงมีประสบการณ์ในสถานการณ์ทางการเมืองต่างประเทศมาแต่ครั้งสมัยรัชกาล
 ที่ ๕ แล้ว ครั้นถึงสมัยรัชกาลที่ ๖ อธิพิพลตะวันตกซึ่งคุกคามไทยหยุดอยู่คงที่ เนพาะงาน
 ติดต่อกันแก้ไขสนธิสัญญากับนานาประเทศเท่านั้นจึงไม่เป็นภาระยุ่งยากหนักพระทัยของ
 พระองค์เหมือนอย่างสภาพการเมืองระหว่างประเทศอันตึงเครียดอยู่ในสมัยรัชกาล
 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการทรง
 รับราชการตำแหน่งเสนาบดีว่าการกระทรวงการต่างประเทศอยู่จนกระทั่งสิ้นพระชนม์ลง
 ในปี พ.ศ. ๒๔๖๖

สมเด็จพระยาเทวะวงศ์วโรปการทรงมีพระนามเดิมพระองค์เจ้าเทวัญอุไทย
 วงศ์ ประสูติเมื่อวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๐๑ ทรงเป็นโอรสในพระบาทสมเด็จพระ
 พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและเจ้าจอมมารดาเปี่ยม ครั้นยังเยาว์พระชันษาได้ทรงศึกษา
 ภาษาไทยอยู่จนถึง พ.ศ. ๒๔๑๓ จึงทรงผนวชเป็นสามเณรประทับอยู่ ณ วัดบวรนิเวศ
 หลังจากทรงลาผนวชได้ทรงสมัครเข้าเป็นนักเรียนนายร้อยในกรมทหารมหาดเล็ก ครั้ง
 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสอินเดียในปี พ.ศ. ๒๔๑๔ ก็ได้
 ทรงตามเสด็จไปด้วย เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้ตั้งโรง
 เรียนสอนภาษาอังกฤษขึ้นในพระบรมมหาราชวังหลังเสด็จกลับจากประพาสอินเดีย พระ
 องค์ก็ไ้ทรงเข้าเรียนในโรงเรียนดังกล่าวด้วย ทรงเริ่มเข้ารับราชการเป็นครั้งแรกเมื่อ

พระชันษา ๑๗ ปี โดยทรงประจำในหน่วยงานฝ่ายการต่างประเทศ กรมราชเลขาธิการ (เดิมเรียกออกติคอฟฟิศ) แม้จะทรงรับราชการประจำแต่ในยามว่างพระองค์ก็ทรงพยายามศึกษาเล่าเรียนทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษและวิชาเลขอยู่เสมอ ผลของการที่ทรงอุทิศหาศึกษาวิชาความรู้ต่อมาโดยลำพังพระองค์นี้เอง เป็นเหตุให้เพิ่มพูนพระปรีชาสามารถและทรงปฏิบัติราชการเป็นที่พอพระราชมติของพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ ๕ มาเป็นลำดับ ใน พ.ศ. ๒๔๖๑ ได้ทรงดำรงตำแหน่งราชเลขาธิการและต่อมา พ.ศ. ๒๔๖๔ ทรงได้รับการสถาปนาให้ดำรงพระยศเป็นกรมหมื่น เทเวธวงศ์โรปการรับราชการตำแหน่งราชเลขาธิการและที่ปรึกษากิจการต่างประเทศ ตลอดจนได้ทรงควบคุมงานกรมบัญชีกลางในฐานะผู้บัญชาการอีกตำแหน่งหนึ่งด้วย พระองค์ทรงเป็นผู้ก่อกำเนิดให้มีการแต่งตั้งทูตไปประจำ ณ ต่างประเทศ โดยใน พ.ศ. ๒๔๖๕ ทรงตั้งทูตไทยไปประจำ ณ อังกฤษเป็นประเทศแรก ต่อมาจึงทรงส่งไปประจำประเทศฝรั่งเศสและประเทศอื่น ๆ ในปี พ.ศ. ๒๔๖๖ ทรงเป็นกำลังสำคัญในการเจรจากับอังกฤษเพื่อจัดตั้งศาลต่างประเทศขึ้นที่เชียงใหม่ ในปี พ.ศ. ๒๔๖๘ ขณะมีพระชันษาเพียง ๒๗ ปี ก็ได้ทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีต่างประเทศแทน เจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษา ซึ่งลาออกจากราชการ พระองค์จึงได้ทูลขอพระบรมราชานุญาตแยกกระทรวงการต่างประเทศออกมาตั้งสำนักงานอยู่โดยเฉพาะ ซึ่งปรากฏว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริเห็นชอบและได้พระราชทานวังสราญรมย์ให้เป็นที่ตั้งสำนักงาน ในปี พ.ศ. ๒๔๖๙ ทรงได้เลื่อนพระยศเป็นกรมหลวง เทเวธวงศ์โรปการ และใน พ.ศ. ๒๔๗๐ ได้ทรงเป็นผู้แทนพระองค์ของรัชกาลที่ ๕ เสด็จไปงานพระราชพิธีฉลองการครองราชสมบัติครบ ๕๐ ปี ของสมเด็จพระนางเจ้าวิกตอเรียแห่งอังกฤษ ในโอกาสเดียวกันนี้จึงได้เสด็จไปคณาการปกครองของฝรั่งเศส สวีเดน และเยอรมันด้วย และเสด็จกลับกรุงเทพฯ โดยผ่านทางอเมริกาและญี่ปุ่น เมื่อเสด็จกลับถึงกรุงเทพฯ ได้ทูลแนะนำให้รัชกาลที่ ๕ ทรงตั้งที่ประชุมเสนาบดี หรือที่เรียกว่าเสนาบดีสภาขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๗๑

สมเด็จพระยาเทเวธวงศ์โรปการทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีว่าการกระทรวง

การต่างประเทศต่อมาในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยทรง
 ได้รับสถาปนาเป็นกรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการในปี พ.ศ. ๒๔๕๔ และในปี พ.ศ. ๒๔๕๕
 ก็ทรงมีพระยศเป็นกรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ พระองค์ทรงรับราชการถวายพระปริ-
 ชาสามารถและอำนวยการนโยบายให้เกิดแก่ประเทศไทย... มาจวบจนประจวบสิ้น
 พระชนม์เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๖ ตลอดระยะเวลาแห่งพระชนมายุ ๖๖ ปี
 พระองค์ได้ทรงอุทิศให้แกการรับราชการติดต่อกันถึง ๔๕ ปี โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรงตำ-
 รงตำแหน่งเสนาบดีว่าการกระทรวงการต่างประเทศอยู่ถึง ๓๔ ปี และทรงเป็นเสนา-
 บดีว่าการกระทรวงการต่างประเทศคนแรกของไทยที่มีความรู้เชี่ยวชาญทางภาษาอังกฤษ -
 กฤษ (๑) อนึ่งพระกรุณาธิคุณของพระองค์ซึ่งมีต่อประเทศไทยนับสมจริงดังที่สมเด็จพระ
 พระยาคำวรวงศ์ราชานุภาพทรงสรุปความเป็นนักปราชญ์ฉลาดรอบรู้ในราชการบ้านเมือง
 ของสมเด็จพระยาเทวะวงศ์วโรปการว่า... "พระองค์ทรงสมบูรณ์ด้วยคุณทั้งพระ-
 ชาติ พระชนม์ และพระคุณ ควรนับว่าเป็นบุรุษพิเศษ ซึ่งพระนามแต่ความดีจะปรากฏอยู่
 ในพงศาวดารของสยามประเทศสืบไป ทั้งที่ได้ทรงปฏิบัติราชการสนองพระเดชพระคุณ
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวด้วยความสัตย์สุจริตตรงจงรักภักดีเพิ่มพูนพระเกียรติ-
 ยศมาทั้ง ๒ รัชกาล" (๒)

หนังสือว่าพรรณพระคุณสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ -

กล่าวสรรเสริญพระเกียรติคุณของพระองค์ไว้ว่า:
 พระยผลผลเหตุช่าง กาลไกล
 ทรงระวิงสรรพชัย รอบคาน
 ชักนำประเทศไทย สันติภาพ เสมอมา
 โดยพระทัยเป็นทาน ตอบโตประเทศมอง (๓)
 หลังจากสมเด็จพระยาเทวะวงศ์วโรปการสิ้นพระชนม์ลงใน

๑.๒ สมเด็จพระยาคำวรวงศ์ราชานุภาพ: พระประวัติของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ (๒๔๖๖) หน้า ๒ - ๔๕ และหน้า ๕๖
 ๓. หนังสือว่าพรรณพระคุณสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ
 หน้า ๑๔

เดือนมกราคม พ.ศ. ๒๔๖๖ งานทางด้านการติดต่อสัมพันธ์กับต่างประเทศก็ตกอยู่ในความรับผิดชอบของกรมหมื่นเทวะวงศ์วโรปการ (ในสมัยรัชกาลที่ ๖ ทรงดำรงพระยศเพียงพระองค์เจ้าไทรทศประพันธ์) โอรสของสมเด็จพระยาเทวะวงศ์วโรปการ - การสิ้นพระชนม์ของเสนาบดีว่าการกระทรวงการต่างประเทศคนเก่าอาจจะมีความกระทบกระเทือนการบริหารงานฝ่ายการต่างประเทศของบ้านเมืองอยู่มีไม่น้อย ถ้าผู้ประสานงานต่อมาหาความสามารถรอบรู้ แต่นับว่าเป็นโชคดียิ่งของประเทศไทยที่ผู้ดำรงตำแหน่งเสนาบดีว่าการกระทรวงการต่างประเทศคนต่อมาก็คือ โอรสของสมเด็จพระยาเทวะวงศ์วโรปการนั่นเอง เมื่อแรกที่สมเด็จพระยาเทวะวงศ์วโรปการสิ้นพระชนม์นั้น "เกิดความวิตกกังวลแพร่หลายด้วย เรื่องผู้ที่จะเป็นตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศแทนเพราะสมเด็จพระยาเทวะวงศ์วโรปการได้เสด็จดำรงอยู่ในตำแหน่งนั้นถึง ๓๘ ปี และทรงพระปรีชาสามารถในราชกิจเป็นที่นับถืออยู่ทั่วไปทั้งประเทศนี้และประเทศอื่น ๆ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชวิจารณ์เห็นคุณสมบัติอันมีอยู่ในพระองค์เจ้าไทรทศประพันธ์ ว่าสามารถจะรับตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศแทนสมเด็จพระชนกได้ดีกว่าผู้อื่น จึงโปรดเกล้าฯ ให้พระองค์เจ้าไทรทศประพันธ์เป็นเสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศ" ^(๑) ทั้งนี้เนื่องจากพระองค์เจ้าไทรทศประพันธ์ทรงเคยรับราชการใกล้ชิดอยู่กับพระบิดามาแต่ต้น จึงได้ทรงเรียนรู้วิธีการและนโยบายสำคัญ ๆ มาโดยตลอด ดังนั้นงานแก้ไขสนธิสัญญาเกี่ยวกับต่างประเทศซึ่งสมเด็จพระยาเทวะวงศ์วโรปการทรงดำเนินงานอยู่จึงไม่ต้องหยุดชะงักให้เสียเวลายาวนานออกไปอีก เพราะพระองค์เจ้าไทรทศประพันธ์ทรงจัดงานสืบต่อไปได้ทันที และทรงสามารถตกลงทำสนธิสัญญากับประเทศต่าง ๆ ได้เป็นผลสำเร็จทุกประเทศ

พระองค์เจ้าไทรทศประพันธ์ทรงมีพระยศขั้นต้นเป็น ม.จ. ไทรทศประพันธ์ ประสูติเมื่อวันที่ ๑๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๖ ทรงเป็นโอรสของกรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการและหม่อมมลาย ทรงได้รับการศึกษาเบื้องต้นที่โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบและ

---

๑. พลตรีพระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์: พระประวัติพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นเทวะวงศ์วโรปการ หน้า ๑๓

โรงเรียนราชกุมาร เริ่มเสด็จออกไปศึกษา ณ ประเทศอังกฤษในปี พ.ศ. ๒๔๓๘ -
หลังจากทรงสำเร็จการศึกษาชั้นประถมแล้วก็ได้ทรงเข้าศึกษา ณ โรงเรียนมัธยมแฮร์-
โรว์ใน พ.ศ. ๒๔๔๑ ต่อมา พ.ศ. ๒๔๔๔ ได้ทรงเรียนภาษาฝรั่งเศสและเยอรมันที่ -
มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ เพื่อเตรียมศึกษาวิชาการทูตต่อ ใน พ.ศ. ๒๔๔๗ จึงเสด็จไป-
ศึกษาที่โรงเรียนวิชาข้าราชการพลเรือนแผนกวิชาการทูตที่ปารีส และทรงสำเร็จการ-
ศึกษาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๘ พระองค์ทรงเป็นนักเรียนไทยคนแรกที่สำเร็จการศึกษาจาก -
โรงเรียนคิงส์ล่าว ในปีเดียวกับทรงสำเร็จการศึกษานั้นเองก็ได้เสด็จกลับมารับราช -
การตำแหน่งผู้ช่วยในกองที่ปรึกษากระทรวงการต่างประเทศ พ.ศ. ๒๔๕๐ ทรงเลื่อน
ตำแหน่ง เป็นเลขาธิการชั้นสองและเป็นข้าหลวงปักปันเขตแดนระหว่างไทยกับฝรั่งเศส
ในปี พ.ศ. ๒๔๕๐ ต่อมา พ.ศ. ๒๔๕๒ ทรงได้รับแต่งตั้งเป็นราชทูตประจำประเทศเยอรมันและออสเตรียฮังการี และ พ.ศ. ๒๔๖๑ ทรงดำรงตำแหน่งปลัดทูลฉลองกระทรวงการต่างประเทศระหว่างการทำสนธิสัญญาสันติภาพที่แวร์ซายส์ก็ได้ทรงเป็นผู้แทนไทย -
ร่วมด้วยพระบรมวงศ์เธอพระองค์เจ้าจรรยาฤกษ์คึกฤคากร อัครราชทูตประจำปารีสเข้าประชุมกับผู้แทนนานาชาติ ปี พ.ศ. ๒๔๖๕ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าแต่งตั้งให้ดำรงพระยศเป็นพระบรมวงศ์เธอพระองค์เจ้าไตรทศประพันธ์ ครั้นเมื่อกรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการประชวรสิ้นพระชนม์พระองค์จึงทรงได้รับตำแหน่งผู้รักษาการตำแหน่งเสนาบดีอยู่จนถึงวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๗ จึงได้ทรงเป็นเสนาบดีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ราชกิจสำคัญที่สุดของพระองค์เจ้าไตรทศ ได้แก่การติดต่อขอแก้ไขสนธิสัญญากับต่างประเทศเพื่อยกเลิกสิทธิอาณาเขตซึ่งทรงจัดทำสำเร็จบริบูรณ์ลงโดยความร่วมมือของ ดร.ฟรานซิส บีเชอร์ ที่ปรึกษาข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศ ใน พ.ศ. ๒๔๗๓ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงสถาปนาให้ดำรงพระยศเป็นพระบรมวงศ์กรมหมื่นเทวะวงศ์วโรปathy พระองค์ทรงควบคุมกิจการด้านการต่างประเทศในฐานะเสนาบดีอยู่จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. ๒๔๗๕ เมื่อคณะราษฎรได้ทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบรัฐธรรมนูญ

พระองค์จึงทรงพนจากตำแหน่ง พระองค์เจ้าไตรทศประพันธ์ไค้ประชารัฐสิ้นพระชนม์ลง
ในวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๖ (๑)

สำหรับ ดร.พรานซิส บี แซยร์ ที่ปรึกษาราชการชาวต่างประเทศผู้มีบทบาทสำคัญสามารถช่วยเหลือให้งานแก้ไขสนธิสัญญาสำเร็จลุล่วงสมควรแก่การได้รับคำยกย่องสรรเสริญอย่างยิ่ง เป็นนักกฎหมายชาวอเมริกัน จากความร่วมมือดำเนินงานของท่านผู้นี้จึงสามารถทำให้ไทยตกลงเซ็นสนธิสัญญากับนานาประเทศในยุโรปได้ถึง ๑๐ ประเทศภายในระยะเวลาหนึ่งปี คือระหว่าง พ.ศ. ๒๔๖๓ - ๒๔๖๔ ดร.พรานซิส บี แซยร์ เกิดที่เซาท์ เบธเลเฮม มลรัฐเพนซิลเวเนีย สหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ ๓๐ เมษายน พ.ศ. ๒๔๓๘ สำเร็จการศึกษาโดยได้รับปริญญาอักษรศาสตร์และกฎหมายจากมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ในปี พ.ศ. ๒๔๕๖ ได้สมรสกับบุตรสาวของประธานาธิบดีวิลสัน เมื่อ ดร.เอลตัน เจมส์ ที่ปรึกษาราชการต่างประเทศคนเดิมหมดอายุรับราชการกับไทย ได้ทูลเสนอให้พระองค์เจ้าไตรทศประพันธ์ เสนาบดีว่าการกระทรวงการต่างประเทศติดต่อจ้างที่ปรึกษาคนใหม่กับคณะที่แผนกกฎหมายแห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ปรากฏว่าผู้ที่มีความสามารถเชี่ยวชาญทางกฎหมายระหว่างประเทศซึ่งคณะที่แผนกกฎหมายแห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดแนะนำให้อ้างคือ ดร.พรานซิส บี แซยร์ ใน พ.ศ. ๒๔๖๖ ดร.แซยร์ เดินทางมาถึงประเทศไทยเข้ารับตำแหน่งที่ปรึกษาราชการต่างประเทศ และได้ร่วมดำเนินการติดต่อกับแก้ไขสนธิสัญญากับนานาประเทศด้วย ดร.แซยร์ เป็นผู้ที่มีความสามารถและมีความฉลาดหลักแหลมในเชิงการทูตเป็นอย่างมาก ประจักษ์พยานแห่งคุณความดีของ ดร.แซยร์ ที่เห็นเด่นชัดก็คือ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานบรรดาศักดิ์

๑. พลตรีพระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ พระประวัติพระวรวงศ์เธอ
กรมหมื่นเทวะวงศไวฑูรย์ หน้า ๑ - ๓๓

พระยาภักดีนิเวศ (๑) ให้เป็นบำเหน็จรางวัล และพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์
ร **ประถมาภรณ์ช้างเผือก** ไทยให้เป็นเกียรติยศ **ดร. แชบร์** ได้กราบบทวายบังคมลาออกจาก
หน้าที่เพื่อไปประจำตำแหน่งอาจารย์สอนกฎหมายระหว่างประเทศ ณ มหาวิทยาลัยฮาร์
วาร์ด ในปี พ.ศ. ๒๔๖๘ แม้จะพนขอผูกพันทางราชการกับไทยตามสัญญาจ้างแล้วก็ตาม
แต่ด้วยความสามารถเป็นเลิศของ **ดร. แชบร์** นั้นเองใน พ.ศ. ๒๔๗๖ พระบาทสม-
พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงแต่งตั้งให้เป็น **ผู้แทนไทยประจำศาล อนุญาโตตุลาการ ณ**
กรุงเฮก

ดร. ฟรานซิส บี. แชบร์ ได้เขียนเรื่องราวเกี่ยวกับการดำเนินงานแก้ไขสนธิ-
สัญญาของไทยกับนานาประเทศไว้หลายเล่ม มีทั้งที่พิมพ์ลงในหนังสือพิมพ์และพิมพ์รวม-
เป็นเล่ม งานประพันธ์ชิ้นแรกของ **ดร. แชบร์** ซึ่งกล่าวถึงประสพการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้เขียน
ได้พบเห็นขณะดำรงตำแหน่งเป็นผู้แทนของรัฐบาลไทยดำเนินงานติดต่อก่อทำสนธิสัญญา-
ใหม่อยู่ในทวีปยุโรปได้แก่เรื่อง "สยามกู้อิสระภาพตนเอง" (Siam's Fight For
Sovercignty) เหตุผลส่วนตัวของการเขียนบันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่
ที่สำคัญให้แกรัฐบาลไทยนี้ **ดร. แชบร์** ได้เปิดเผยแก่พระองค์เจ้าไตรทศประพันธ์ว่า...
"ถึงแม้ว่าสยามจะประสบความสำเร็จในการแก้ไขสนธิสัญญาแล้ว ข้าพเจ้าก็ยังเชื่อว่า
ยังเกิดประโยชน์แก่สยามเป็นอย่างมากหากเรื่องราวเกี่ยวกับการดำเนินงานนี้จะแพร่-
หลายออกไปอย่างกว้างขวาง... แต่ก่อนจะลงพิมพ์ข้าพเจ้าก็ใคร่จะเสนอให้ท่านตรวจ
วินิจฉัยโดยละเอียดเสียก่อนว่า ข้าพเจ้าเขียนตรงตามความเป็นจริงมากจนเกินไปหรือไม่
หรือไม่ หรือท่านปรารถนาจะให้ข้าพเจ้าแก้ไขข้อความตอนใดบ้าง....." (๒)

-
- ๑. **ดร. ฟรานซิส บี. แชบร์** ได้รับบรรดาศักดิ์เป็นพระยาภักดีนิเวศเป็นคนที่สอง ที่ปฏิภ
ษาราชการต่างประเทศคนแรกซึ่งได้รับบรรดาศักดิ์เป็นพระยาภักดีนิเวศคือ นายเจนส.
ไอ. เวสเทินการด์ รับราชการระหว่าง พ.ศ. ๒๔๕๖ - ๒๔๕๘
  - ๒. **จดหมาย ดร. แชบร์ ทูลพระองค์เจ้าไตรทศประพันธ์ ลงวันที่ ๑๓ ตุลาคม พ.ศ.**
๒๔๖๘ แฟ้มพิเศษ เกี่ยวด้วยเรื่องพิจารณาบทความเรื่อง "Siam's Fight For
Soverignty

หลังจากที่พระองค์เจ้าไทรทศประพันธ์ทรงตรวจดูบทความที่ ดร. แชร์ ส่งมา -
 ถวายให้พิจารณาแล้ว ทรงมีพระดำริว่าแม้ในขณะที่ ดร. แชร์ เขียนเรื่องดังกล่าวเขา
 จะมีฐานะเป็นเพียงพลเมืองชาวอเมริกันคนหนึ่งเท่านั้น แต่ตามความเป็นจริงแล้ว ดร.
 แชร์ เคยเป็นที่ปรึกษาราชการต่างประเทศได้ร่วมดำเนินงานแก้ไขสนธิสัญญากับไทย-
 มาอย่างใกล้ชิด จึงทำให้ดูเหมือนว่าบทความที่ ดร. แชร์ เขียนขึ้นเป็นเครื่องระบาย-
 ความรู้สึกของรัฐบาลไทยโดยตรง และประการสำคัญก็คือ "...มันเป็นการไม่ฉลาด-
 เลยที่จะกล่าววิจารณ์ที่ท่าของชาติต่าง ๆ มากเกินไป แมว่าการวิจารณ์นั้นจะดำเนิน-
 ไปตามรากฐานแห่งความเป็นจริง เราได้แก้ไขสนธิสัญญากับต่างประเทศแล้ว และเรา
 ก็ต้องการความสัมพันธ์อันดีกับประเทศต่าง ๆ ที่เราตกลงทำสัญญานั้นด้วย ไม่
 เป็นการเหมาะสมกับนโยบายการเมืองเลยหากว่าจะมาอ้างถึงความประพฤติของชาติ
 ต่าง ๆ ที่แสดงน้ำใจคับแคบ และไม่เป็นมิตรกับไทยระหว่างการเจรจาทำสัญญา..." (๑)

พระดำริดังกล่าวของพระองค์เจ้าไทรทศประพันธ์สมเด็จพระยาตำรางราชานุภาพทรงเห็นชอบด้วย โดยทรงวินิจฉัยว่า:

....หนังสือนี้ยังไม่ควรพิมพ์ ถ้าพิมพ์อาจจะเกิดปากเสียงทางยุโรป เพราะ
 ปากเสียงทางอเมริกาจะยั่วด้วยสรรเสริญ คอกเตอร์แฉร์ขึ้น แต่ที่จริงยิ่งรู
 เรื่องยิ่งน่าขอบใจ พระยาทัตยา ๆ สังเกตดูอาการที่แก้ทำถือเป็นเรื่องของตัว
 เอง ไม่ได้ถือเพียงว่ารับใช้ของผู้อื่น เมื่อพิเคราะห์หุ้รอบคอบด้วยเหตุการณ์
 ทั้งปวงเห็นว่าเป็นพระบารมีและเคราะห์ดียิ่งของ เมืองไทยที่มาได้พระยาทัต
 ยาอไมตรี (แฉร์) ใช้" (๒)

เพราะมติของทางฝ่ายรัฐบาลไทยที่พิจารณาเห็นว่าการตีพิมพ์เรื่องราวเกี่ยวกับ
 ภัยเบื้องหลังของการติดต่อขอแก้ไขสนธิสัญญากับนานาประเทศในยุโรปตามสภาพความ

๑. ลายพระหัตถ์พระองค์เจ้าไทรทศประพันธ์ถึง ดร. แชร์ ลงวันที่ ๑๔ มีนาคม พ.ศ.

๒๔๖๘ แฟ้มพิเศษ

๒. ลายพระหัตถ์สมเด็จพระยาตำรางราชานุภาพถึงพระองค์เจ้าไทรทศประพันธ์ ลง-
วันที่ ๒๓ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๖ แฟ้มพิเศษ

จริงนั้นจะเป็นเสมือนการประณามชาติต่าง ๆ แก่บรรดาชาวโลก พระองค์เจ้าไครทศ-
 ประพันธ์เสนาบดีต่างประเทศ จึงทรงอธิบายให้ ดร. แชปม์ เข้าใจถึงจุดประสงค์สำคัญ
 ของไทย และได้ทรงขอร้องให้แก้ไขตามที่ทรงเห็นสมควร ด้วยเหตุนี้เองข้อความของ
 เรื่องสยามกู้อิสรภาพ (Siam's Fight For Sovereignty) ที่ลงพิมพ์แพร่-
 หลายในหนังสือพิมพ์แอตแลนติครายเดือน (Atlantic Monthly) ฉบับประจำ
 เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๓๖ จึงเป็นเพียงบันทึกการดำเนินงานแก้ไขสนธิสัญญาตาม-
 ธรรมดา มิได้พาตีงถึงเบื้องหลังแห่งอุปสรรคของงานมากนัก ทั้งนี้เพราะ ดร. แชปม์
 ได้คัดแปลงเนื้อเรื่องตอนที่เห็นว่าจะกระทบกระเทือนสัมพันธ์ภาพอันดีระหว่างไทยกับ-
 ประเทศมหาอำนาจในยุโรป ตามที่เสนาบดีว่าการกระทรวงการต่างประเทศไทยทรง
 แนะนำไปทุกประการ ขอเขียนของ ดร. แชปม์ ดังกล่าวมีส่วนช่วยให้ชาวต่างชาติรู้จัก
 เข้าใจฐานะของประเทศไทยยิ่งขึ้น

นอกจาก ดร. แชปม์ บุตรเขยของประธานาธิบดีวิลสันจะแสดงความเป็นมิตรแท้-
 ต่อไทยโดยการบำเพ็ญตนเป็นกำลังสำคัญในการแก้ไขสนธิสัญญาแล้ว ยังเป็นผู้ซึ่งรัฐถึง
 การเอาเปรียบของมหาอำนาจยุโรปที่คอยหวังผลประโยชน์จากไทยจนแสดงออกโดยการ
 เขียนบันทึกลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์เปิดเผยความจริงใ้ประจักษ์แก่ชาวอเมริกันและประ-
 ชตชนในประเทศที่หนังสือพิมพ์ดังกล่าวถูกส่งเข้าไปจำหน่าย ในการติดต่อขอทำสนธิสัญญา
 เสมอภาคกับสหรัฐอเมริกาในสมัย พ.ศ. ๒๔๔๐ ดร. แชปม์ ก็ยังมีบทบาทสำคัญร่วมช่วย
 เหลือให้การเจรจาของรัฐบาลของทั้งสองฝ่ายตกลงกันได้เป็นที่เรียบร้อย จึงนับว่า ดร.
 ฟรานซิส บี. แชปม์ หรือในบรรดาศักดิ์ พระยาภักดีนิภาไมตรีผู้นี้เป็นชาวต่างชาติผู้มีคุณต่อ
 ประเทศไทยเป็นเอกประการ

การทำสนธิสัญญาเสมอภาคในสมัยที่ดำเนินการปกครองตามระบอบรัฐธรรมนูญ ผู้
 ที่มีบทบาทเป็นกำลังสำคัญในการเจรจากับนานาประเทศได้แก่หลวงประดิษฐมนูธรรม ผู้
 ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศในสมัยนั้น การทำสนธิสัญญายุค
 ใหม่ซึ่งดำเนินไปอย่างรวดเร็วและบรรลุผลสำเร็จที่เลิศนั้นนับว่าความสามารถของท่าน

ผู้นี้มีส่วนเป็นกำลังสำคัญอยู่มาก ดังปรากฏในประกาศมอบอำนาจของคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล แต่งตั้งหลวงประดิษฐมนูธรรม - เป็นผู้ดำเนินการเจรจากับผู้แทนรัฐบาลอังกฤษโดยสิทธิขาดว่า "... หลวงประดิษฐมนูธรรมรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ... เป็นที่ไว้วางใจอยู่ความสามารถและชำนาญความฉลาดและความเพียรในราชการ... เป็นผู้มีความสามารถเต็มในอันที่จะทำการเจรจากับผู้แทนแห่งรัฐบาลอังกฤษ"^(๑) นอกจากนี้จะได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้แทนรัฐบาลไทยทำสนธิสัญญากับอังกฤษแล้ว หลวงประดิษฐมนูธรรมยังได้ทำหน้าที่ เช่นเดียวกันนี้กับผู้แทนของประเทศต่าง ๆ จนในที่สุดสนธิสัญญายุค พ.ศ. ๒๔๘๐ - ๒๔๘๑ อันเป็นสนธิสัญญาเสมอภาคก็ได้นำเอกราชทางการศาลโดยสมบูรณ์กลับคืนมาเป็นของไทยดังเดิม

หนึ่งในการที่มหาอำนาจยินยอมยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขตของคนให้หมดสิ้นไปจากบ้านเมืองไทยนั้น ประการสำคัญอย่างยิ่งมีผลสืบเนื่องมาจากการปรับปรุงประมวลกฎหมายของไทยตามแบบอย่างอารยะประเทศ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้ตั้งกรรมการตรวจชำระกฎหมายขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐ ผู้มีบทบาทสำคัญในงานชิ้นนี้จนมีคำยกย่องว่าเป็น "บิดาและองค์ปฐมาจารย์ของนักนิติศาสตร์แห่งประเทศไทย" คือพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ พระองค์ทรงมีพระนามเดิมว่า พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ เป็นพระราชโอรสในรัชกาลที่ ๕ และเจ้าจอมมารคาคลับ ประสูติเมื่อวันที่ ๒๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๑๗ พระองค์เสด็จไปศึกษาชั้นมัธยม ณ ประเทศอังกฤษตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๓๑ ทรงศึกษาอยู่ ๓ ปี แล้วจึงทรงเข้าศึกษาวิชากฎหมาย ณ สำนักโครสคัทเชวิช มหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด ครั้นทรงสอบได้เปรียญภาษาทางกฎหมายจึงเสด็จกลับมารับราชการในสำนักงานเลขานุการ ใน พ.ศ. ๒๔๓๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแต่งตั้งให้เป็นหัวหน้าคณะกรรมการแก้ไขธรรมเนียมศาลยุติธรรมตามหัวเมือง และในปีเดียวกันนี้เองก็ได้ทรงดำรง

๑. หนังสือประกาศมอบอำนาจฉบับลงวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๐ หน้า ๒๔ เรื่องแก้ไขสนธิสัญญากับอังกฤษปี ๒๔๘๐

ตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม ราชกิจสำคัญที่ทำให้พระองค์ทรงมีฐานะเป็นบิดา-
 และองค์ปู่มาจารย์ของนักนิติศาสตร์อย่างแท้จริง ได้แก่ทรงเป็นประธานกรรมการ -
 ตรวจชำระและจัดระเบียบกฎหมายไทย ทั้งได้ทรงเป็นผู้ให้กำเนิดโรงเรียนสอนกฎหมาย
 ซึ่งในสมัยรัชกาลที่ ๖ โปรดให้ยกฐานะเป็นโรงเรียนหลวงขึ้นกับกระทรวงยุติธรรม -
 ทรงได้รับสถาปนาเป็นกรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์ใน พ.ศ. ๒๔๓๖ และใน พ.ศ. ๒๔๕๕
 ทรงดำรงพระยศเป็นกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ พระองค์ประสูติพระธิดาในวันที่ -
 ๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๓ ด้วยพระเกียรติคุณสูงส่งของกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ในฐานะ
 หนึ่งผู้ทรงวางรากฐานการศึกษากฎหมาย และทรงเป็นกำลังสำคัญในการปรับปรุงประ-
 มวลกฎหมายของบ้านเมือง จึงได้มีการสร้างพระรูปของพระองค์ไว้เป็นอนุสรณ์โดยจัด
 สร้างขึ้นด้วยศิลาสีขาวใน พ.ศ. ๒๔๗๖ และคราวเดียวกันนี้ก็สร้างรูปของเจ้าพระยา-
 อภัยราชา (มร.กุสตาฟ โรแดง ยักแมงส์ ชาวเบลเยียมผู้ดำรงตำแหน่งที่ปรึกษาราช-
 การแผ่นดินคนแรกของไทย และมีส่วนช่วยเหลือในการจัดทำประมวลกฎหมายพระธรรมนูญ
 ไว้คู่กัน ณ โรงเรียนสอนกฎหมาย งานปรับปรุงกฎหมายซึ่งกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์
 ทรงเป็นกำลังสำคัญได้เป็นรากฐานให้ไทยมีประมวลกฎหมายสมบูรณ์ขึ้นใช้เป็นหลักแหล่ง
 ความยุติธรรม ซึ่งยังผลให้ไทยมีโอกาสทำสนธิสัญญาเสมอภาคกับนานาประเทศได้สำ-
 เร็จบริบูรณ์ในที่สุด

เนื่องด้วยพระราโชบายอันประกอบด้วยพระปรีชาญาณสุขุมคัมภีรภาพของพระบาท
 สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ตลอดจน
 จนความสามารถเชี่ยวชาญของเสนาบดีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของพระองค์
 รวมทั้งการดำเนินงานของ ดร.แฮร์รี่ ที่ปรึกษาผู้ชำนาญในเชิงการทูต และบทบาทสำคัญ
 ในการวางรากฐานปรับปรุงกฎหมายไทยของกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ จึงบันดาลให้
 ประเทศไทยประสบความสำเร็จในการยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขต ซึ่งต้องใช้เวลา
 ผ่านอุปสรรคอยู่นับแต่ พ.ศ. ๒๓๕๕ เป็นต้นมา จนสัมฤทธิ์ผลโดยบริบูรณ์ใน พ.ศ. ๒๔๘๑

เปรียบเทียบอาระลินศคของสิทธิภาพนอกอาณาเขตในประเทไทยกับประเทจีนและญี่ปุ่น

บรรดาประเทศต่าง ๆ ทางภาคพื้นเอเซียตะวันออกเฉียงแต่ได้รับภัยคุกคามจากลัทธิจักรวรรดินิยมของมหาอำนาจตะวันตกด้วยกันทั้งนั้น และคงได้ปรากฏประจักษ์พยานแล้วว่าประเทศใดก็ตามที่ผู้เป็นประชาชาติวิจารณ์ภายนอกแลเห็นการณ์ไกลเกี่ยวกับภัยคุกคามการติดต่อสัมพันธ์กับต่างประเทศแล้วประเทศนั้น ๆ ก็จะต้องประสพความวิบัติจนถึงสูญเสียเอกราช ดังที่ชว่นและพะมาเพื่อนบ้านใกล้ชิดของไทยเผชิญชคกรรมหนักเป็นตัวอย่างมาแล้ว ส่วนประเทศที่สามารถครองเอกราชของชาติไว้ได้ คือไทย จีน และญี่ปุ่น ก็จำต้องยกผลประโยชน์พิเศษให้เป็นเครื่องคอบสนองความต้องการแก่ประเทศมหาอำนาจตะวันตก ผลประโยชน์พิเศษที่บรรดาชาติมหาอำนาจพึงประสงค์อย่างยิ่งได้แก่ การมีสิทธิสภาพนอกอาณาเขตภายในบ้านเมืองของชาติที่ตนเข้าไปติดต่อค้าขาย ด้วยเหตุนี้เองในการทำสนธิสัญญากับต่างชาติทั้งไทย จีนและญี่ปุ่นจึงตกอยู่ในสภาพเดียวกัน กล่าวคือต้องยอมสูญเสียสิทธิเอกราชทางการศาลเพื่ออนุญาตให้ศาลกงสุลมีอำนาจพิจารณาตัดสินคดีคนในบังคับของชาติตนได้ โดยเด็ดขาด

เกี่ยวกับประเทศจีนนั้นประมุขของประเทศยึดนโยบายสำคัญในข้อที่ว่าจีนไม่มีความจำเป็นต้องติดต่อค้าขายกับต่างชาติ หากชาวต่างประเทศต้องการเข้ามาติดต่อค้าขายก็จะต้องปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของรัฐบาลจีนอย่างเคร่งครัด หากไม่เป็นที่พอใจอย่างไรวิธีซึ่งจะแก้ไขมีอยู่ทางเดียวคือยกเลิกกิจการค้าของตนและเดินทางออกไปเสียจากประเทศจีน นโยบายดังกล่าวนี้หมายถึงการดำรงอยู่อย่างโดดเดี่ยว หรือที่เรียกว่า "นโยบายโดดเดี่ยวแบบเก่า" (Conservative Isolationism) ประเทศไทยในระยะสมัยรัชกาลที่ ๓ และประเทศญี่ปุ่นก่อนสมัยเมย์ก็ยึดถือนโยบายดังกล่าวนี้เป็นแนวทางติดต่อกับชาวตะวันตกเช่นเดียวกับจีน แต่ดูเหมือนว่าจีนจะยึดนโยบายโดดเดี่ยวแบบเก่าเคร่งครัดกว่าไทยและญี่ปุ่น ดังปรากฏหลักฐานจากข้อความที่พระเจ้าเจียนหลงทรงคอบพระราชสาสนของพระเจ้าจอร์จที่ ๓ แห่งอังกฤษ โดยผ่านทางลอร์ดแมคาร์ทเนย์ ในปี พ.ศ. ๒๓๔๖ ว่า...."อาณาจักรสวรรค์ (หมายถึงประเทศจีน) มีสรรพสิ่ง

ต่าง ๆ ไว้ในครอบครองอย่างบริบูรณ์ และไม่เคยมขาดผลผลิตอย่างใดภายในพรมแดนเลย เพราะฉะนั้นจึงไม่มีความจำเป็นต้องรับสินค้าจากพวกอนารยะชนภายนอกมาเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนกับผลผลิตของเราเอง" (๑)

ผลจากสงครามนี้ซึ่งเกิดขึ้นระหว่างจีนกับอังกฤษในปี พ.ศ. ๒๓๘๕ ทำให้จีนต้องทำสนธิสัญญาเปิดเมืองท่าเพิ่มขึ้นหลายเมืองและเสียผลประโยชน์ต่าง ๆ แก่อังกฤษมากขึ้น และตามความตกลงที่ทำเพิ่มเติมกันในปี พ.ศ. ๒๓๘๖ นั้นเองที่เป็นวาระเริ่มแรกเปิดโอกาสให้อังกฤษมีสิทธิสภาพนอกอาณาเขตภายในประเทศจีนเป็นชาติแรก (๒) นอกจากอังกฤษแล้วต่อมาจีนก็ต้องยอมทำสนธิสัญญากับสหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส และประเทศยุโรปอื่น ๆ อีก ข้อที่ควรสังเกตรู้ก็คือการทำสนธิสัญญากับต่างชาติของจีนนี้ ในสนธิสัญญากับสหรัฐอเมริกา และฝรั่งเศสได้กำหนดระยะเวลาบังคับใช้ไว้ ๑๐ ปี และเมื่อครบกำหนดบรรดาประเทศมหาอำนาจต่างแสดงเจตจำนงขอแก้ไขสนธิสัญญาที่ทำไว้กับจีน โดยหวังผลเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพทางการค้าเพิ่มขึ้น (๓) จากผลที่จีนคอยพยายามกีดกันและทำลายผลประโยชน์ทางการค้าของต่างชาติอยู่เสมอ ๆ เป็นสาเหตุทำให้อังกฤษเป็นผู้นำในการติดต่อขอทำสนธิสัญญาใหม่กับจีน แต่ก็ไม่เป็นผลสำเร็จจนในที่สุดปี พ.ศ. ๒๓๘๘ จีนเกิดเหตุพิพาทกับอังกฤษกรณีเรือแอร์โรว์ และมีเรื่องบาดหมางกับฝรั่งเศสกรณีฆ่าหลวงชาวฝรั่งเศสถูกฆ่าตายที่มณฑลฉ่านซี ทั้งอังกฤษและฝรั่งเศสจึงร่วมมือกันทำสงครามจีน ผลปรากฏว่าจีนเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ ต้องตกลงเซ็นสัญญาสงบศึกใน พ.ศ. ๒๔๐๑ ถึงกระนั้นก็ตามจีนก็ยังคงแสดงความอวดดีอยู่อีก โดยขณะที่ทูตของอังกฤษ ฝรั่งเศสและอเมริกัน จะเดินทางไปแลกเปลี่ยนสัตยาบัน ณ กรุงปักกิ่ง การเดินทางถูกขัดขวางและเกิดเหตุร้ายแรงขึ้นจนต้องรบพุ่งกันและปรากฏว่าจีนเป็นฝ่ายพ่ายแพ้จึงต้องทำสนธิสัญญาเพิ่มเติมในปี พ.ศ. ๒๔๐๓ การที่จีนต้องทำสนธิสัญญายกเลิก

1. G.F. Hudson: The Far East In World Politic p. 13

2. Claude A. Buss: The Far East. p. 81

3. Kenneth S. Latourette: A Short History of the Far East. p. 372

ประโยชน์ให้แก่ประเทศมหาอำนาจเพิ่มขึ้นนี้เองเป็นสาเหตุทำให้รัฐบาลจีนแค้นเคือง - และผูกพยาบาทชาวต่างชาติเพิ่มพูนเป็นลำดับ แต่ภายหลังที่ทำสัญญายุติการรบระหว่างจีนกับกองทัพนานาชาติคราวเกิดกบฏบอชอร์แล้ว จีนจึงเริ่มต้นตัวดำเนินนโยบายเป็นมิตรกับต่างประเทศโดยดี และเริ่มดำเนินการไต่ถามถึงเพื่อขจัดอิทธิพลของชาติมหาอำนาจนั้นหาใ้ได้อำนวยผลศักดิ์สิทธิ์ดังที่จีนคาดหมายไว้ ปรากฏว่าตลอดระยะเวลาที่มีการติดต่อดำเนินสัมพันธ์กับมหาอำนาจตะวันตกเรื่อยมา จีนเพิ่งจะยินยอมตกลงทำสนธิสัญญาความ -

เต็มใจในระยะ พ.ศ. ๒๔๔๕ - ๒๔๔๖ คือหลังประสบความพินาศจากผลของการกบฏบอชอร์ และในสนธิสัญญายุติการรบกล่าวชาติมหาอำนาจได้ให้คำมั่นว่าจะเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขต เมื่อจีนประกาศใช้ประมวลกฎหมายตามแบบตะวันตกครบถ้วนบริบูรณ์แล้ว^(๑) เมื่อมหาบุรุษสงครามโลกครั้งแรกสงบลงจีนแม้จะได้ชื่อว่าเป็นประเทศฝ่ายสัมพันธมิตร แต่เนื่องจากที่ประเทศมหาอำนาจไม่ยินยอมยกทรัพย์สินของเยอรมันในแหลมชานตุงคืนให้แก่จีน ในทางตรงกันข้ามกลับอนุญาตให้ญี่ปุ่นเข้าครอบครอง จีนจึงถอนตัวไม่ยอมเห็นสนธิสัญญาแวร์ซายส์และยังผลให้จีนไม่ได้รับประโยชน์อย่างใดจากการเข้าร่วมงานกับฝ่ายสัมพันธมิตรเลย นอกจากนี้จะมีโอกาสยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขตของเยอรมันและออสเตรียซึ่งเป็นประเทศแพ้สงคราม ในสมัยต่อมาเมื่อ ดร.ซุนยัตเซน ประมุขของจีนเร่งดำเนินการปรับปรุงประเทศตามแบบสมัยใหม่ ได้ขอความช่วยเหลือจากรัสเซีย นอกจากจะยินยอมให้ความช่วยเหลืออย่างดีเพื่อหวังผล จาก การ แฉกแผ่นดินธิคอมมิวนิสต์แล้ว รัสเซียยังได้ตกลงทำสนธิสัญญานับใหม่กับจีนในปี พ.ศ. ๒๔๖๗ ยอมยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขตของตนในประเทศจีนโดยสิ้นเชิง^(๒) ซึ่งนับว่าเป็นสนธิสัญญานับแรกที่เปิดโอกาสให้จีนมีเอกราชสมบูรณ์ทางอำนาจศาล ในส่วนที่เกี่ยวกับมหาอำนาจตะวันตกนั้นชาติต่าง ๆ ยังมีสิทธิสภาพนอกอาณาเขตในจีนเรื่อยมาจนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๔๘๖ -

1. Harold M. Vinacke: A History of the Far East in Modern Times p. 266

2. Kenneth S. Latourette: Op. Cit p. 475

อังกฤษและสหรัฐอเมริกาจึงได้ตกลงทำสนธิสัญญายกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขตของตน
อย่างเด็ดขาด (๑)

✓ หากพิจารณาจากการสิ้นสุดของสิทธิสภาพนอกอาณาเขตของมหาอำนาจในประเทศ-
ไทยและประเทศจีนแล้วจะเห็นว่าจีนเป็นฝ่ายอยู่ในสภาพเสียเปรียบมากกว่าไทย ทั้งนี้
เนื่องมาจากความเชื่อมั่นของจีนและความภาคภูมิใจว่าตนเป็นชาติเจริญรุ่งเรืองกว่า -
ชาติใด ๆ ทำให้จีนไม่เต็มใจติดต่อกาชาขายกับต่างประเทศ และพยายามกีดกันอยู่ทุกวิถี-
ทาง ซึ่งตรงกันข้ามกับไทย ถึงแม้พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจะไม่ทรงยินดี-
คบค้าสมาคมกับชาวตะวันตก แต่พระองค์ก็มีโครงการที่จะดำเนินการจะติดต่อทำสัญญาด้วย
หากว่าข้อตกลงนั้น ๆ ไม่ขัดต่อผลประโยชน์ของชาติบ้านเมือง และเนื่องจากพระมหากษัตริย์-
ไทยองค์ต่อ ๆ มาทรงมีพระปรีชาญาณตระหนักถึงภัยพิบัติอันอาจจะเกิดจากการ-
ติดต่อไม่ยอมเปิดความสัมพันธ์กับมหาอำนาจตะวันตก จึงทรงเร่งปรับปรุงบ้านเมืองให้-
ก้าวหน้าตามแบบอารยประเทศและทรงดำเนินนโยบายลดมรดกด้วยผ่อนปรนกับมหาอำ-
นาจต่าง ๆ ที่เข้ามาติดต่อกับไทย เมื่อไทยจำเป็นต้องทำสนธิสัญญากับต่างชาติโดยเป็นฝ่าย -
เสียเปรียบแล้ว พระมหากษัตริย์ไทยก็ทรงพากเพียรดำเนินงานแก้ไขข้อผูกมัดเหล่านั้น-
โดยสันติมาเป็นลำดับ จนในที่สุดเอกราชทางการศาลจึงกลับคืนมาเป็นของไทยตามสนธิ
สัญญาซึ่งทำกับนานาประเทศระหว่าง พ.ศ. ๒๔๖๓ - ๒๔๖๕ แม้จะยังมีเงื่อนไขอะไรไว้
อีกบางประการ แต่สนธิสัญญาดังกล่าวก็ทำให้ไทยเริ่มมีสิทธิในอำนาจอศาลอย่างชอบธรรม
และในสมัยต่อมาเมื่อไทยออกประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธีบรรณแล้ว ไทยจึงได้ทำ
สนธิสัญญาเสมอภาคโดยสมบูรณ์กับประเทศต่าง ๆ เป็นผลสำเร็จเรียบร้อยใน พ.ศ. -
๒๔๘๑ ซึ่งเมื่อเทียบกับของจีนแล้วไทยก็สามารถขจัดสิทธิสภาพนอกอาณาเขตได้เร็วกว่า

ทางด้านสิทธิสภาพนอกอาณาเขตของชาติตะวันตกในประเทศญี่ปุ่นตอนเริ่มแรกที่-
เกี่ยวข้องกับรัฐญี่ปุ่นรังเกียจการติดต่อกับชาวตะวันตก เหนือเกี่ยวกับจีน ดังจะเห็นได้จาก
การที่ไซกุนประกาศปิดประเทศอยู่เป็นระยะเวลาถึง ๒๐๐ ปีเศษ ครั้นเมื่อนายพลเรือ-

1. Ibid., p. 622

จักรวาเปอร์รี่ชาวอเมริกันสามารถชักจูงให้ญี่ปุ่นยอมเปิดประเทศทำสนธิสัญญากับสหรัฐอเมริกานใน พ.ศ. ๒๓๕๓..." สนธิสัญญานี้ได้ทำให้นโยบายอยู่อย่างโดดเดี่ยวถึง ๒๐๐ ปี ของญี่ปุ่นยุติลงและเป็นการเริ่มต้นก้าวใหม่แห่งการเปิดความสัมพันธ์กับต่างประเทศของญี่ปุ่น^(๑) จากการทำสนธิสัญญาดังกล่าวทำให้ญี่ปุ่นต้องยอมยกอธิปไตยทางการศาลในแกสหรืออเมริกา และในปีต่อมาญี่ปุ่นก็ได้ทำสนธิสัญญาอย่างเดียวกันนี้กับอังกฤษและประเทศอื่น ๆ ถึงแม้ว่าญี่ปุ่นจะต้องเสียเปรียบเพราะการทำสนธิสัญญาไม่เสมอภาคกับชาติตะวันตก แต่ญี่ปุ่นก็สามารถปรับปรุงตนเอง และกำจัดข้อเสียเปรียบให้หมดสิ้นไปได้โดยรวดเร็ว ทั้งนี้เนื่องจากการที่ญี่ปุ่นไม่สามารถขัดขืนต่อคำขู่ของนายพลเรือจักรวาเปอร์รี่นั่นเองเป็นบทเรียนใหม่ระมุขของ ประเทศตะวันตกถึงมหากษัตริย์จะเกิดจากชาติมหาอำนาจ ญี่ปุ่นพยายามหลีกเลี่ยงไม่ทำสงครามกับมหาอำนาจ แต่ในทางตรงข้ามกลับพยายามปรับปรุงประเทศตามแบบอย่างซึ่งบังคับชาติใหม่ ประเทศมหาอำนาจมีฐานะทรงพลังเกรียงไกร

ญี่ปุ่นสามารถปรับปรุงประเทศ "จากสภาพอาณานิคมอันโดดเดี่ยวไร้ความสามารถ..... กลายมาเป็นประเทศที่มีฐานะทรงเกียรติภายหลังที่สามารถไร้ผลกำลังจัดการกับประเทศเกาหลีและมีชัยชนะทางการทหารเหนือประเทศจีนและรัสเซีย"^(๒) การเร่งปรับปรุงบ้านเมืองครั้งใหญ่ในสมัยเมย์ ซึ่งเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๑๑ ทำให้ญี่ปุ่นเป็นประเทศปึกแผ่นโดยจักรพรรดิ เมย์ทรงมีอำนาจสิทธิขาดในการปกครอง ฐานะทางการทหารของญี่ปุ่นเริ่มเสถียรภาพแกร่งกล้า งานปรับปรุงประมุขพลกษัตริย์ก็ได้เร่งจัดทำตามแบบอย่างของยุโรป และเมื่อญี่ปุ่นประกาศใช้ประมุขพลกษัตริย์ครบถ้วนแล้ว งานติดต่อก่อนแก่สนธิสัญญาของญี่ปุ่นจึงได้เริ่มขึ้น แม้ว่าบรรดาประเทศมหาอำนาจต่างพยายามผลักดันไม่ยอมสละสิทธิพิเศษของตนอยู่เรื่อยมา แต่ในที่สุดการเจรจาแก้ไขสนธิสัญญาจะ -

1. Roy H. Akagi: Japan's Foreign Relations 1592 - 1936 p. 24

2. Claude A. Buss: Op. Cit p. 173

หว่าง พ.ศ. ๒๔๓๕ - ๒๔๓๗ ญี่ปุ่นก็สามารถทำสนธิสัญญายกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณา-
เขตกับอังกฤษได้เป็นผลสำเร็จ โดยได้ลงนามกันในสนธิสัญญานี้เมื่อวันที่ ๑๖ กรกฎาคม
พ.ศ. ๒๔๓๗ ตามเงื่อนไขของญี่ปุ่นจะกลับมีเอกราชทางการศาลโดยสมบูรณ์และอำนาจอ
สิทธิขาดในการเก็บภาษีอากรภายในระยะเวลา ๕ ปี ญี่ปุ่นได้ทำสนธิสัญญาอันมีใจความ
สำคัญดังกล่าวกับสหรัฐอเมริกาในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๓๗ (๑)

การที่ญี่ปุ่นสามารถมีชัยชนะเหนือจีนในสงครามอันเนื่องด้วยกรณีเกาหลีในปี พ.ศ.
๒๔๓๗ และสงบลงด้วยการลงนามในสนธิสัญญาโมโนเนกิเมื่อวันที่ ๑๔ เมษายน พ.ศ. -
๒๔๓๗ ก็เนื่องมาจากความเข้มแข็งทางแสนยานุภาพของญี่ปุ่น แต่ถึงกระนั้นญี่ปุ่นก็ต้อง
ยอมคืนแหลมเดียวตุงไห่แก่จีนในเมื่อเยอรมัน ฝรั่งเศสและรัสเซียยื่นคัดค้าน จากการที่
ญี่ปุ่นยังคงยอมโอนอ่อนตามความต้องการของมหาอำนาจตะวันตกนี้เอง เป็นสาเหตุให้
ญี่ปุ่นมีนโยบายเร่งสร้างกำลังทหารให้ขยายเพิ่มพูนขึ้นทั้งทัพบกและทัพเรือ (๒)
ชนะในการสงครามและความสามารถในการแก้ไขสนธิสัญญาเพื่อขจัดสิทธิสภาพนอกอาณา
เขตได้เป็นผลสำเร็จในระยะเวลา ๕ ปี ทั้งสองประการนี้ทำให้... ญี่ปุ่นมีฐานะเป็น-
ประเทศสมาชิกผู้มีอำนาจเท่าเทียมกับชาติมหาอำนาจ" สภาพความเป็นประเทศมหา
อำนาจของญี่ปุ่นเพิ่มความมั่นคงยิ่งขึ้น เมื่อสามารถมีชัยชนะรัสเซียในสงครามระหว่าง -
พ.ศ. ๒๔๔๑ - ๒๔๔๔ สรุปแล้วการที่ญี่ปุ่นสามารถขจัดสิทธิสภาพนอกอาณาเขตได้รวด-
เร็วกว่าไทยเพราะญี่ปุ่นสามารถสร้างแสนยานุภาพของตนจนเป็นที่เลื่อมใสของชาติมหา
อำนาจตะวันตกและในที่สุดญี่ปุ่นก็ได้กลายเป็นประเทศมหาอำนาจสำคัญทางซีกโลกภาค-
ตะวันออก /

ตลอดระยะเวลาที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระวิริยะพาก-
เพียรดำเนินการติดต่อกับแก้ไขสนธิสัญญากับมหาประเทศเพื่อขจัดระบบสิทธิสภาพนอก-

1. Ibid., p. 175
2. Herbert H. Gowen: An Outline History of Japan. p. 342
3. Ibid., p. 343

อาณาเขตของต่างชาติให้หมดสิ้นไปจากราชอาณาจักรไทยนั้น พระองค์ทรง เสด็จไปกับอุป-
 สรรคนานาประการ ถึงแม้พระราโชบายเข้าร่วมช่วยเหลือประเทศฝ่ายสัมพันธมิตรใน-
 มหายุทธสงครามโลกครั้งที่หนึ่งจะช่วยบุกเบิกแนวทางให้ไทยมีโอกาสเรียกร้องขอความ
 ชอบธรรมจากชาติมหาอำนาจในกรณีไทยต้องเสียเปรียบตามผลแห่งสนธิสัญญาปี พ.ศ.
 ๒๓๕๕ แล้วก็ตาม แต่คำตอบตกลงยินยอมให้ไทยแก้ไขสนธิสัญญาใดของบรรดาผู้แทนมหา
 ประเทศ ณ ที่ประชุมแวร์ซายส์ ก็ยังหาได้ทำให้ขอผูกมัดอันเป็นภาระหนักของชาติไทย-
 จบสิ้นลงอย่างสะทวักตาย เพราะเมื่อถึงคราวดำเนินการเจรจาเข้าจริง ๆ มหาอำนาจ
 ต่างฝ่ายต่างยังคงสงวนท่าทีระมัดระวังไม่ยอมทำความตกลงกับไทยในทันที ด้วยยังเกรง
 วาจะทำให้ประเทศของตนได้ผลประโยชน์น้อยกว่าประเทศอื่น ๆ ประเทศซึ่งคอยคุมเชิง
 กันอยู่เสมอมาได้แก่ฝรั่งเศสและอังกฤษซึ่งมีผลประโยชน์อยู่ในประเทศไทยมากกว่าชาติ
 อื่น ๆ แมว่าสหรัฐอเมริกาจะนำเพื่งูตนเป็นมหามิตรด้วยการ เป็นผู้นำทำสนธิสัญญาเสมอ
 ภาคกับไทยเป็นชาติแรกใน พ.ศ. ๒๔๖๓ ถึงกระนั้นทั้งฝรั่งเศสและอังกฤษก็ยังคงบ้าย-
 เบียงให้การเจรจาเสียเวลายาวนานออกไปอีกถึงสี่ปีเศษ กล่าวคือฝรั่งเศสตกลงเซ็น-
 สัญญากับไทยใน พ.ศ. ๒๔๖๗ และอังกฤษตกลงเซ็นสนธิสัญญากับไทยใน พ.ศ. ๒๔๖๘
 งานแก้ไขสนธิสัญญาใหม่กับฝรั่งเศสและอังกฤษสำเร็จเรียบร้อยลงได้ก็เพราะพระบาท
 สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงส่งคณะผู้แทนไทยอันมี ดร.พรานขนิส ปี.แซयर เป็น
 หัวหน้าไปดำเนินโดยตรงในทวีปยุโรป และเพราะการปฏิบัติงานอันได้ผลรวดเร็วอย่างรท
 เร็วของคณะผู้แทนไทยทั้งฝรั่งเศสและอังกฤษจึงหมดโอกาสจะถ่วงให้ชักช้าเสียเวลาได้
 ต่อไปอีก เมื่อชาติมหาอำนาจสำคัญ ๆ ยอมตกลงแก้ไขสนธิสัญญากับไทยแล้ว การติดต่อ-
 เจรจากับชาติอื่น ๆ จึงมีไ้ปัญหายุ่งยากแต่อย่างเดียว เพราะเป็นธรรมดาของประเทศเล็ก
 ย่อมยึดแนวนโยบายการต่างประเทศตามอย่างมหาอำนาจ ดังนั้นการเจรจาทำสนธิสัญญา
 ใหม่กับนานาประเทศในยุโรปจึงสำเร็จลงด้วยในระยะเวลาไล่เรียงกัน

งานแก้ไขสนธิสัญญาซึ่งเป็นพันธะผูกมัดอธิปไตยทางการศาลของไทยที่พระบาทสม-
 เด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงวางรากฐานไว้แล้ว ในรัชสมัยของพระองค์ หากเปรียบ
 เหมือนการปลูกต้นไม้สักต้นหนึ่ง เราก็ได้ประจักษ์ชัดแล้วว่าต้นไม้ต้นนี้ได้รับการบำรุงรักษา

รักษาและรคนำพรวนคืนใสู่ยุวนี้ค้ดี จนเจริญเติบโตแก่กิ่งก้านสาขาเต็มทีและกำลังเริ่ม
 ผลิอกออกผล เพราะความสนพระทัยเฝ้าทูลนมของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า-
 เจ้าอยู่หัว เท้าที่รัฐบาลไทยในสมัยการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญได้ประสพความชื่นใจ
 เพราะผลของต้นไม้โตถึงขนาดพอใช้บริโภคได้ ก็เนื่องมาจากความจริงที่ว่าต้นไม้ดั่ง -
 กล่าวเจริญเติบโตจนเริ่มผลิตมาแล้วตั้งแต่รัชสมัยของพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ ๒ เพียง
 แต่เพียงจะถึงกำหนดใช้บริโภคได้ในสมัยต่อมาเท่านั้น การแก้ไขสนธิสัญญากับมหาอำนาจ
 ซึ่งสัมฤทธิ์ผลในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว นอกจากจะทำให้ไทย-
 พนขอผูกพันทางสิทธิสภาพนอกอาณาเขตแล้วยังแสดงว่า:

สนธิสัญญาเหล่านี้คือผลแห่งการอุทิศความเชื่อมั่นของประเทศมหาอำนาจ
 ที่มีต่อประมวลกฎหมายสยาม และยังเป็นเสมือนสิ่งซึ่งแสดงว่าสยามได้ขจัด
 ใ้ไหนพันธะต่าง ๆ แก่นานาชาติอย่างครบถ้วน จนได้เอกราช (ทางการ
 ศาล) กลับคืนมาแล้วโดยสมบูรณ์ (๑)

